

Hörmətli oxucular!

Qarşınızdakı kitab «Heydər Əliyev irsi» Beynəlxalq Elektron Kitabxanası tərəfindən seriya ilə buraxılan ilk kitabdır. Bu kitab bizim elektron layihəmizin bir hissəsidir. «Heydər Əliyev irsi» Beynəlxalq Elektron Kitabxanası bir çox dillərdə www.aliyevheritage.org ünvanında fəaliyyət göstərir. Bizim serianın ilk kitabı kitabxanamızın bir neçə dillərində çıxır. Buraya Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, dövrümüzün görkəmli siyasi xadimi Heydər Əliyevin əsərlərinin bir hissəsi olan əsas proqram çıxışları daxil edilmişdir.

Heydər Əliyevin əsərlərinin müxtəlif dillərdə nəşri politoloqlar, iqtisadçılar, jurnalistlər, ümumiyyətlə, Azərbaycanın müasir tarixi və

inkışafı, onun keçmişi və gələcəyi ilə maraqlanan hər kəs üçün böyük maraq doğurur.

Bütün həyatını, istedad və bacarığını canından da artıq sevdiyi Azərbaycana həsr edən Heydər Əliyev ölkəmizin uğurlu sabahı üçün mükəmməl zəmin yaradıb. Bu sabahı tezləşdirməyi isə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev özünün müqəddəs vəzifəsi hesab edir.

**Heydər Əlirza oğlu Əliyev – Azərbaycan
xalqının Ümummilli Lideri***

Heydər Əlirza oğlu Əliyev
1923-cü il mayın 10-da Azərbaycanın Naxçıvan şəhərində anadan olmuşdur. O, 1939-cu ildə Naxçıvan Pedaqoji Texnikumunu bitirdikdən sonra Azərbaycan Sənaye İnstitutunun (indiki Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası) memarlıq fakültəsində təhsil almışdır. Başlanan müharibə ona təhsilini başa çatdırmağa imkan verməmişdir. 1941-ci ildən Heydər Əliyev Naxçıvan MSSR Xalq Daxili İşlər Komissarlığında və Naxçıvan MSSR

Xalq Komissarları Sovetində şöbə müdiri vəzifəsində işləmiş və 1944-cü ildə dövlət təhlükəsizliyi orqanlarında işə göndərilmişdir. Bu dövrdən təhlükəsizlik orqanları sistemində çalışan Heydər Əliyev 1964-cü ildən Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsi sədrinin müavini, 1967-ci ildən isə sədri vəzifəsində işləmiş, general-mayor rütbəsinə qədər yüksəlmişdir. Həmin illərdə o, Leninqradda (indiki Sankt-Peterburq) xüsusi ali təhsil almış, 1957-ci ildə isə Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsini bitirmişdir.

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin 1969-cu il iyul plenumunda Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçilərək respublikanın rəhbəri olmuşdur. 1982-ci ilin dekabrında Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun üzvü seçilən Heydər Əliyev SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsinə təyin edilmiş və SSRİ-nin rəhbərlərindən biri olmuşdur. Heydər Əliyev iyirmi il

---

* Tərcümeyi-hal www.president.az sayından götürülüb

ərzində SSRİ Ali Sovetinin deputatı, beş il isə SSRİ Ali Soveti sədrinin müavini olmuşdur.

Heydər Əliyev 1987-ci ilin oktyabrında Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun və şəxsən Baş katib Mixail Qorbaçovun yeritdiyi siyasi xəttə etiraz əlaməti olaraq, tutduğu vəzifələrdən istefa vermişdir.

Heydər Əliyev 1990-cı ilin 20 yanvarında sovet qoşunlarının Bakıda törətdiyi qanlı faciə ilə əlaqədar ertəsi gün Azərbaycanın Moskvadakı nümayəndəliyində bəyanatla çıxış edərək, Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş cinayətin təşkilatçıları və icraçılarının cəzalandırılmasını tələb etmişdir. O, Dağlıq Qarabağda yaranmış kəskin münaqişəli vəziyyətlə bağlı SSRİ rəhbərliyinin ikiüzlü siyasətinə etiraz əlaməti olaraq, 1991-ci ilin iyulunda Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının sıralarını tərk etmişdir.

1990-cı ilin iyulunda Azərbaycana qayıdan Heydər Əliyev ilk əvvəl Bakıda, sonra isə Naxçıvanda yaşamış, həmin ildə də Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmişdir. O, 1991-1993-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri, Azərbaycan Respublikası Ali Soveti sədrinin müavini olmuşdur. Heydər Əliyev 1992-ci ildə Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvan şəhərində keçirilmiş təsis qurultayında partiyanın sədri seçilmişdir.

1993-cü ilin may-iyununda hökumət böhranının son dərəcə kəskinləşməsi ilə ölkədə vətəndaş müharibəsinin baş verməsi və müstəqilliyin itirilməsi təhlükəsi yarandıqda Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevin hakimiyyətə gətirilməsi tələbi ilə ayağa qalxdı. Azərbaycanın o zamankı rəhbərləri Heydər Əliyevi rəsmən Bakıya dəvət etməyə məcbur oldular. Heydər Əliyev 1993-cü il iyunun 15-də Azərbaycan Ali Sovetinin sədri seçildi, iyunun 24-də isə Milli Məclisin qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirməyə başladı. 1993-cü il ok-

tyabrın 3-də ümumxalq səsverməsi nəticəsində Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi. O, 1998-ci il oktyabrın 11-də xalqın yüksək fəallığı şəraitində keçirilən seçkilərdə səsərin 76,1 faizini toplayaraq, yenidən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmişdir. 2003-cü il oktyabrın 15-də keçirilən prezident seçkilərində namizədliyinin irəli sürülməsinə razılıq vermiş Heydər Əliyev səhhətində yaranmış problemlərlə əlaqədar seçkilərdə iştirak etməkdən imtina etmişdir.

Heydər Əliyev bir sıra beynəlxalq mükafatlara, müxtəlif ölkələrin universitetlərinin fəxri doktoru adına və digər yüksək nüfuzlu fəxri adlara layiq görülmüşdür. O, dörd dəfə Lenin ordeni, Qırmızı Ulduz ordeni və çoxlu medallarla təltif edilmiş, iki dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adını almış, bir çox xarici dövlətlərin orden və medalları ilə təltif olunmuşdur.

Azərbaycanın son otuz ildən artıq bir dövrünü əhatə edən tarixi taleyi Heydər Əliyevin adı ilə qırılmaz tellərlə bağlıdır. Bu illər ərzində xalqın ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatının bütün sahələrində dirçəliş məhz onun adı ilə əlaqədardır. Heydər Əliyev rəhbərlik etdiyi bu dövr ərzində daim tərəqqisi üçün çalışdığı, zəngin mədəniyyəti, böyük tarixi keçmişi ilə həmişə qürur duyduğu və gələcək nəsillərinin taleyi üçün düşündüyü doğma yurdu Azərbaycanı bir dövlət kimi zamanın ağır və sərt sınaqlarından çıxarmışdır.

O, böyük siyasi və dövlət xadimi, xalqın şəxsiz lideri olaraq hələ sağlığında canlı əfsanəyə çevrilmiş, buna görə də Heydər Əliyev fenomeni həmişə diqqətləri cəlb etmiş, dünya azərbaycanlılarının bu ümummilli liderinin heyranlıq doğuracaq dərəcədə coşqun siyasi fəaliyyəti istər ölkə, istərsə də dünya mətbuatında geniş işıqlandırılmışdır.

Azərbaycan xalqı milli dövlətçiliyinin dağılmaq təhlükəsi qarşısında qaldığını gördüyü və artıq ən ağır

günlərini yaşadığı bir zamanda - 1993-cü ilin iyununda mövcud hakimiyyətin dəyişilməsini təkidlə tələb etmiş və həmin vaxtdan taleyini yenə Heydər Əliyevə etibar etmişdir.

Xalqın belə dar bir gündə qaldığını görüb onun təkidli dəvətini qəbul edən Heydər Əliyev Azərbaycanda yenidən böyük siyasətə qayıtmışdı. Xalq Heydər Əliyevin bu qayıdışını ümid və sevinclə qarşılamış, həmin günü isə Milli Qurtuluş günü kimi müstəqil Azərbaycanın tarixinə yazmışdır.

**Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Sədri
Heydər Əlirza oğlu Əliyevin Azərbaycan
Respublikası Milli Məclisinin 1993-cü il 15 iyun
tarixli iclasında çıxışı**

Hörmətli   millət
vəkilləri,   hörmətli
Prezident!

Mənə bu gün böyük etimad göstərdiyinə görə Milli Məclisin üzvlərinə, Azərbaycanın Ali Sovetinə minnətdarlığımı bildirirəm və sizi əmin edirəm ki, bütün imkanlardan istifadə edib, bu ağır yükü aparmağa çalışacağam və bu vəzifənin ləyaqətlə yerinə yetirilməsinə səy edəcəyəm. Bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikasının bugünkü ağır, mürəkkəb və gərgin vəziyyətini tam məsuliyyətlə dərk edirəm. Bu vəzifəni üzərimə götürərək məsuliyyətimi anlayıram və bunların hamısını rəhbər tutaraq əlimdən gələni edəcəyəm. Mən burada böyük bir nitq söyləmək niyyətində deyiləm. Yalnız bir neçə kəlmə mütləq deməliyəm. Ali Sovetin sədri kimi Azərbaycan xalqının tarixi nailiyyəti olan Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini qorumağı, möhkəmləndirməyi, inkişaf etdirməyi özüm üçün ən əsas vəzifələrdən biri hesab edirəm. Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi 1918-ci ildə yaranmış ilk Azərbaycan Demokratik Respublikasının ənənələri əsasında, müasir tələblərlə,

dünyada gedən proseslərlə bağlı olaraq təmin olunmalıdır. Bu sahədə mən daim çalışacağam və heç kəsin şübhəsi olmasın ki, ömrümün bundan sonrakı hissəsini yalnız və yalnız Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət kimi inkişaf etməsinə həsr edəcəyəm. Bununla əlaqədar olaraq bildirmək istəyirəm ki, mənim fikrimcə, Azərbaycan Respublikası, bundan sonra onun başına nə gəliрсə-gəlsin, müstəqilliyini itirməyəcək, yenidən heç bir dövlətin tərkibinə daxil olmayacaq, heç bir başqa dövlətin əsarəti altına düşməyəcəkdir. Keçmiş Sovetlər İttifaqının bərpa olunması, Azərbaycan Respublikasının da ora daxil olması ehtimalı haqqında bəzi şayiələr, fikirlər gəzir. Bunlar xülyadır. Mən bu fikirləri rədd edirəm və bütün Azərbaycan vətəndaşlarını bu fikirləri rədd etməyə dəvət edirəm.

Respublikanın qarşısında çox böyük və ağır vəzifələr durur. Müstəqilliyi, suverenliyi təmin etmək üçün Azərbaycan Respublikasının

Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş torpaqları geri qaytarılmalıdır. Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü təmin olunmalıdır, müharibə qurtarmalıdır, sülh yaranmalıdır. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşayıb öz dövlətini özü istədiyi kimi qurmalıdır. Ona görə də bu məsələ əsas məsələlərdən biridir. Bundan sonra da bu məsələlər Ali Məclisin diqqət mərkəzində olmalıdır. Sizi bu barədə tam əmin edirəm.

Dünən elan olunan Amerika Birləşmiş Ştatlarının, Rusiyanın və Türkiyənin təşəbbüsü nəticəsində imzalanmış sənəd bizim müharibə şəraitindən təcridən çıxmağımız üçün ilk addımdır. Yəqin ki, bu sahədə gələcəkdə daha güclü tədbirlər görülməlidir ki, Azərbaycan Respublikası bütün ərazisinin sahibi olsun və bizim xalqımız müharibə şəraitindən çıxsa bilsin.

Beləliklə, Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi ən əsas məsələdir. Müstəqil

Azərbaycanda demokratiya inkişaf etdirilməlidir. Siyasi plüralizmə geniş yol verilməlidir. Azərbaycan Respublikasında Konstitusiyanın pozulmasına, qanun pozuntularına yol verilməməlidir. Dövlət quruculuğu və cəmiyyətin formalaşması məhz demokratik prinsiplər əsasında olmalıdır. Siyasətdə və iqtisadiyyatda sərbəstlik, hürriyyət, insan azadlığı, insan hüquqlarının qorunması və sərbəst iqtisadiyyat, bazar iqtisadiyyatı prinsipləri bərqərar olmalıdır. Yəni bizim respublikamız bir il bundan öncə başladığı yolla getməkdə davam etməlidir. Bu, düzgün yoldur, doğru yoldur, bu yolla bizim respublika daha qətiyyətlə getməlidir. Əmin olmalısınız ki, mən bu yola həmişə sadıq olacağam.

İndi bizim respublikanın gərgin vəziyyətdə olmasının əsas səbəblərindən biri iyun ayının 4-də Gəncədə baş vermiş hadisələrdir. Hadisələr dəhşətlidir, qan tökülüb, cinayət edilib. Bunlar

araşdırılmalıdır və qanunu pozmuş bütün adamlar, cinayətdə iştirak etmiş adamlar, hansı tərəfdən olursa olsun, qanun qarşısında məsuliyyət daşmalıdır. Bu məsələ ilə deputat-istintaq komissiyası məşğul olur. Biz isə gərək yaranmış gərginliyi tezliklə aradan qaldırıraq. Dünən prezident Əbülfəz Elçibəylə danışıqlarımız olub, Gəncədə də mən danışıqlar aparmışam, mənimlə gedən şəxslərlə birlikdə və təkbətək. Ona görə mən güman edirəm ki, bizim bütün söylərimiz bu gərginliyi, bu qarşıdurmanı aradan götürməyi təmin edə biləcəkdir. Ancaq demişəm, bir də deyirəm: heç vəchlə silah işlədilməsinin tərəfdarı ola bilmərəm. Bu gərginlik, qarşıdurma ancaq sülh yolu ilə, barışıq yolu ilə, qarşılıqlı anlaşma yolu ilə, danışıqlar yolu ilə həll olunmalıdır. Güman edirəm ki, bizim xalqımızın müdrikliyi, nüfuzlu adamların, Azərbaycanın ziyalılarının, Azərbaycanın ağsaqqallarının hamısının birgə səyi və bizim hamımızın birgə çalışmamız, şübhəsiz ki, bunları təmin edə biləcək.

Biz Azərbaycanda demokratik müstəqil respublika quraraq, sivilizasiyalı cəmiyyət uğrunda mübarizə aparıb, ümumdünyəvi, bəşəri dəyərlərin hamısından istifadə etməliyik. Biz çalışmalıyıq ki, Azərbaycan uzun illərdən, əsrlərdən sonra ilk dəfə müstəqilliyini aldıqdan sonra bütün dünyaya öz tarixi nailiyyətlərini, öz milli ənənələrini nümayiş etdirə bilsin. Güman edirəm ki, Azərbaycan xalqının bu barədə həm tarixi, həm də müasir potensialı olduqca böyükdür. Bunların hamısından səmərəli istifadə olunarsa, Azərbaycan həm tam müstəqil demokratik bir dövlət olacaq, həm də bizim cəmiyyətimiz tam demokratik, hüquqi, ümumbəşəri dəyərlər əsasında qurulan demokratik bir cəmiyyət olacaq. Bunun üçün bizim həm elmimiz, həm mədəniyyətimiz, həm tarixi ənənələrimiz, həm dini mənbəyimiz olan islam dini hamısı birlikdə çox böyük əsas yaradır. Vəzifəmiz bundan ibarətdir ki, bunlardan səmərəli istifadə edək.

Azərbaycanda gərginlik bir tək Qarabağ problemi ilə, yəni Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü ilə əlaqədar olan səbəblərdən deyil. İndi Gəncə hadisələri baş verdi. Təəssüf ki, gərginliyi yaradan səbəblərdən biri də Azərbaycanın uzun illər bir yerdə yaşayan millətlər, etnik qruplar arasındakı münasibətlərin bir qədər pozulmasıdır. Azərbaycan on illərlə, yüz illərlə bu torpaqda yaşayan bütün insanların Vətəni olub, bundan sonra da Vətəni olmalıdır. Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan hər bir vətəndaş milliyyətindən, dinindən, siyasi mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, eyni hüquqa malik olmalıdır. Əgər biz bu məfhumları rəhbər tuta bilsək və bunu əməli surətdə həyata keçirə bilsək, biz Azərbaycan Respublikasında olan bütün xalqların, bütün millətlərin tam birləşməsinə təmin edə bilərik. Bu, bizim əsas vəzifələrimizdən biridir. Güman edirəm ki, biz buna nail olacağıq.

Xarici siyasət sahəsində keçən bir il müddətində çox iş görülüb. Ancaq görüləsi işlər daha da çoxdur. Güman edirəm ki, Azərbaycan Respublikası demokratik dövlət kimi bütün dövlətlərlə

bərabərhüquqlu münasibətlər yaratmalıdır. Hansı dövlətin daxili quruluşu, daxili siyasəti hansı istiqamətdə getməsindən asılı olmayaraq, biz normal münasibətlər yaratmalıyıq. Birinci növbədə, bizim yaxın qonşularımızla lazımi mədəni, iqtisadi, dövlət münasibətləri yaradılmalıdır. Bu baxımdan Türkiyə Cümhuriyyəti ilə olan əlaqələr, şübhəsiz ki, respublikanın əhalisi tərəfindən bəyənilir. Qonşu İran İslam Respublikası ilə bizim münasibətlərimiz yaxşılaşdırılmalıdır, inkişaf etdirilməlidir. Rusiya çox böyük dövlətdir, bizim şimal qonşumuzdur. Şübhəsiz ki, Rusiya ilə Azərbaycan arasında müstəqil prinsiplər əsasında münasibətlər bundan sonra daha yaxşı, daha geniş, səmərəli olmalıdır. Keçmiş Sovetlər İttifaqına daxil olan, indi müstəqil dövlət olan bütün dövlətlərlə - Ukrayna, Belarus, Gürcüstan, Orta Asiya dövlətləri, Qazaxıstan, Baltıqyanı dövlətlər, Moldova ilə biz daha geniş, qarşılıqlı əlaqələr yaratmalıyıq. Bizim üçün bu, çox

lazımdır. Çünki bu dövlətlərlə bizim iqtisadi əlaqələrimiz, mədəni əlaqələrimiz, insani əlaqələrimiz uzun illər, yüzilliklərlə çox yaxın olub. Bu əlaqələri qırmaq olmaz, əksinə, inkişaf etdirmək lazımdır. Şübhə etmirəm ki, məhz belə siyasət Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət kimi formalaşmasına və inkişaf etməsinə kömək edəcəkdir.

Azərbaycan Respublikası artıq ümumdünya miqyasına çıxıbdır. Amerika Birləşmiş Ştatları tərəfindən son zamanlar Azərbaycan Respublikasına göstərilən müsbət münasibətlər hamımızı sevindirir və güman edirəm ki, münasibətlər daha da genişləniş inkişaf etdirilməlidir. Bütün Avropa ölkələri ilə bizim əlaqələrimiz genişlənməlidir. Xüsusən, İngiltərə, Fransa, Almaniya ilə. Bütün müsəlman ölkələri ilə, ərəb ölkələri ilə, türkdilli ölkələrlə bizim əlaqələrimiz daha sürətlə inkişaf etməlidir. Bir sözlə, sadəcə olaraq, xarici siyasət sahəsində öz mövqeyimi bildirmək istəyirəm. Ali Sovetin sədri kimi bu istiqamətdə fəaliyyət göstərəcəyəm, bizim prezidentimizin fəaliy-

yətinin, Ali Sovetin, hökumətin fəaliyyətinin uğurlu olması yolunda çalışacağam.

Ancaq bunların hamısından ümdəsi, indi Gəncədə baş vermiş hadisələri, bununla da əmələ gəlmiş gərginliyi aradan götürməkdən ibarətdir. Mən burada Milli Məclisin iclasında, bu tribunadan üzümü bütün Azərbaycan vətəndaşlarına tuturam, bizim qardaşlarımıza, bacılarımıza, övladlarımıza tuturam və müraciət edirəm və bildirirəm ki, bizim respublika indi ağır vəziyyətdədir. Bizim ən böyük çətinliyimiz, bir də deyirəm, işğal olunan torpaqlarımızı geri qaytarıb, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü, suverenliyini təmin etməkdən ibarətdir. Ona görə bütün daxili iğtişaşlar, daxili didişmələr kənara qoyulmalıdır. Mən müraciət edirəm bütün Azərbaycan xalqına, mən Gəncə əhalisinə, Azərbaycan Respublikasının deputatı Surət Hüseynova müraciət edirəm, onun silahdaşlarına müraciət edirəm və onların hamısını müdrikliyə, insani

münasibətlərə dəvət edirəm. Bizim respublikamızın indi buna daha çox böyük ehtiyacı var və onlar da bilməlidir, bütün xalq da bilməlidir ki, indi biz hamımız bir olmalıyıq. Azərbaycanın bu faciəli dövründə biz böyük fəlakət qarşındayıq. Bu dövrdə bütün qüvvələr birləşməlidir, bütün siyasi partiyalar, bütün siyasi qurumlar, bütün siyasi və ictimai təşkilatlar, bütün insanlar – hamısı birləşməlidir. Hamı kin-küdurəti kənara qoymalıdır. Hamımız birləşib Azərbaycanı bu ağır vəziyyətdən çıxarmalıyıq. Güman edirəm ki, Gəncə əhalisi, Gəncənin ətrafındakı rayonlarda yaşayan insanlar mənim səsimi eşidəcəklər, buna səs verəcəklər. Surət Hüseynov mənim səsimi eşidəcək, özünü müdrik aparacaq və biz bu bələdan tamamilə qurtara biləcəyik. Mən sizin hamınızı bu sahədə fəaliyyət göstərməyə, birləşməyə dəvət edirəm. Mən rica edirəm, xırda hissləri kənara qoymaq lazımdır, xırda dedi-qodunu kənara qoymaq lazımdır, bunların vaxtı gələr. Kimin kiminlə nə haqq-hesabı var, sonra edər. İndi bunun vaxtı deyil.

Bununla əlaqədar olaraq bir məsələyə də toxunmaq istəyirəm. Bəzi dairələrdə mənim haqqımda belə söhbətlər gedir ki, Heydər Əliyev əgər yenidən Azərbaycanda bir vəzifəyə gələrsə, kimdənsə qisas alacaq. Kimsə vaxtilə onun əleyhinə olub, yaxud, kimsə ona pis münasibət göstərüb, ona qarşı pis münasibət göstərəcək. Mən sizin qarşınızda tam məsuliyyətlə deyirəm və bütün Azərbaycan xalqına elan edirəm ki, ümumiyyətlə, mənim təbiətimdə qisasçılıq hissi yoxdur. Bunu sadəcə olaraq ayrı-ayrı adamlar süni surətdə yaradıblar və görünür, bir mənə ləkə vurmaq üçün yox, ümumiyyətlə, bizi parçalamaq üçün. Sizə söz verirəm ki, heç vaxt qisasçılıq hissinə qapılmayacağam. Əgər kimsə, nə vaxtsa mənə qarşı düzgün münasibət bəsləməyibsə, nəse edibsə, inanın ki, mən onların hamısını çoxdan bağışlamışam. Mən özümü o hisslərin səviyyəsinə heç vaxt salmamışam və salmayacağam. Ona görə yox ki, siz mənə indi etimad göstərdiniz, mən belə

bir vəzifəyə gəldim. Yox. Mən sadəcə bir vətəndaş kimi də heç vaxt heç kəsə ədavət aparmaq, qisas almaq, yaxud da ki, kiməsə pislik etmək istəməmişəm və istəməyəcəyəm. Ancaq vəzifə çərçivəsində, şübhəsiz ki, hamımız nizam-intizama tabe olmalıyıq, hamımız qanuna tabe olmalıyıq, hamımız qanuna riayət etməliyik, qanunun aliliyini təmin etməliyik və bu yolda, şübhəsiz ki, mən öz əqidəmdən dönməyəcəyəm.

Güman edirəm ki, Ali Sovetlə, Azərbaycan Prezidenti Əbülfəz Elçibəylə birlikdə, hamımız birlikdə bu vəziyyətdən çıxma biləcəyik. Sizin hamınızı bu yolda birliyə dəvət edirəm.

Sağ olun!

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər
Əlirza oğlu Əliyevin Andıçmə Mərasimində
nitqi Bakı, "Respublika" sarayı**

10 oktyabr 1993-cü il

Əziz həmvətənlər!

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilməyimi yüksək qiymətləndirirəm və bu münasibətlə Azərbaycan xalqına, Azərbaycan Respublikasının bütün vətəndaşlarına öz hörmət və ehtiramımı, dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

vəzifənin məsuliyyətini dərinlən dərk edirəm və

Azərbaycan xalqı öz tarixinin ən mürəkkəb, faciəli dövrünü yaşayır. Məhz bu dövrdə mənim üzərimə qoyulan bu

əmin etmək istəyirəm ki, bütün fəaliyyətimi, bütün həyatımı bu etibarı doğrultmaq, xalqın ümidlərini doğrultmaq işinə həsr edəcəyəm.

Belə bir yüksək məsuliyyətli vəzifəni öz üzərimə götürərkən, birinci növbədə Azərbaycan xalqının zəkasına, müdrikliyinə, qüdrətinə güvənirəm, arxalanıram. Azərbaycan xalqının mənə bəslədiyi ümidlər məni bu vəzifəni üzərimə götürməyə məcbur edibdir. Əmin etmək istəyirəm ki, bu ümidləri doğrultmaq üçün əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm.

XX əsrin sonu dünyada köklü dəyişikliklərə səbəb olmuş siyasi proseslərlə əlamətdardır. Azərbaycan xalqı da bu proseslərdən kənarda qalmamış, nəhayət, əsrlərdən bəri bəslədiyi ümidlərinə, arzularına çatmış, öz müstəqilliyinə nail olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi əldə etməsi dünyada, keçmiş Sovetlər İttifaqında gedən ictimai-siyasi proseslərin məntiqi nəticəsidir. Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi

tarixi bir hadisədir. Bu, Azərbaycan xalqının milli sərvəti, milli nailiyyətidir və bu müstəqilliyin əldə olunmasında hər hansı qrupun, hərəkatın, qüvvənin müstəsna xidmətləri olduğunu heç vaxt qəbul etmək olmaz. Eyni zamanda Azərbaycanın müstəqilliyi respublika qarşısında, onun vətəndaşları qarşısında çox böyük və mürəkkəb vəzifələr qoyubdur. Dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirmək, müstəqil dövlət quruluşu yaratmaq, dövlət atributlarını yaratmaq və inkişaf etdirmək, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünü, tam suverenliyini təmin etmək, ölkəmizi müharibə şəraitindən çıxarmaq, respublikanın vətəndaşlarının rifahını yaxşılaşdırmaq, onların yaşaması üçün lazımi şərait yaratmaq - bu vəzifələr mənim prezident fəaliyyətimdə əsas istiqamətlər olacaqdır və mən bunların həyata keçirilməsinə çalışacağam.

Azərbaycan Respublikası qədim tarixə, zəngin mədəniyyətə, böyük təbii sərvətlərə

malikdir. Dövlət müstəqilliyi bunların hamısından Azərbaycan Respublikasının gələcək inkişafı üçün səmərəli istifadə etməyə şərait yaradır. Bunlar bizim əsas vəzifələrimizdir. Azərbaycan Respublikası öz müstəqilliyini ağır və çətin bir şəraitdə əldə etmişdir. Respublika üçün ən ağır məsələ beş ildən artıq müddətdə Azərbaycanın müharibə şəraitində olması, erməni silahlı qüvvələri tərəfindən ərazimizə təcavüz edilməsi və bunun nəticəsində Azərbaycan xalqının böyük bəlalara düşər olmasıdır. Ona görə də Azərbaycan Respublikasının müharibə şəraitindən çıxması və vətəndaşlar üçün rahat, sakit, əmin-amanlıq şəraiti yaradılması qarşımızda duran əsas vəzifədir. Azərbaycanın ağır müharibə şəraitinə düşməsi, bu problem, yəni Qarabağ problemi başlanan dövrdən respublika rəhbərliyinin, keçmiş Sovetlər İttifaqı rəhbərliyinin buraxdığı səhvlərin nəticəsidir. Lakin təəssüf ki, ötən dövrdə respublikanın bu vəziyyətdən çıxması üçün lazımi tədbirlər görülməmişdir. Respublikanın düşdüyü ağır iqtisadi, sosial,

siyasi-ictimai və mənəvi böhran axır zamanlar daha da dərinləşmiş və 1993-cü ildə, demək olar son həddə çatmışdır. Bu ilin iyun ayında Azərbaycanla daxili sabitlik tam pozulmuş, respublikada ayrı-ayrı qüvvələrin qarşıdurması, bəzi cinayətkar qrupların, separatçı qüvvələrin respublikanı parçalamaq meyllərini həyata keçirmək istəməsi və başqa səbəblər daxili böhranı daha da dərinləşdirmişdir.

Azərbaycanın dövlət rəhbərliyinin buraxdığı kobud səhvlər nəticəsində iyun ayında respublikamız vətəndaş müharibəsi həddinə gəlib çatmış və onun bəzi bölgələrinin parçalanması real bir hal kimi meydana çıxmışdı. Allaha şükürlər olsun ki, bunların qarşısı alındı, bəzi cinayətkar qruplar aradan götürüldü və respublikanın daxilində ictimai-siyasi sabitliyin təmin edilməsi üçün şərait yaradıldı. Son 4 ay bizim respublikamız üçün ağır və çətin bir dövr oldu. Bu müddətdə respublikamız, onun vətəndaşları

böyük imtahanlardan çıxdılar və bir daha sübut etdilər ki, xalqın müdrikliyi, milli birlik və həmrəylik, vətəndaş birliyi bütün bu çətinliklərin qarşısını ala bilər və respublikanı bu ağır vəziyyətdən çıxarmaq üçün imkan yarana bilər.

Respublikanın daxilində nisbi sakitlik və sabitlik yaransa da, biz hələ böyük təhlükə altındayıq. Ermənistan silahlı qüvvələrinin beş ildən bəri davam edən təcavüzü nəticəsində Azərbaycan torpaqlarının bir qismi - təxminən 20 faizi işğalçıların əlinə keçibdir. Keçmiş Dağlıq Qarabağ vilayəti tamamilə işğal olunub, Azərbaycan xalqı üçün əziz və mötəbər olan Şuşa şəhəri artıq il yarımdır ki, əlimizdən gedibdir. Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Qubadlı rayonlarımız da erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunubdur. Bunların nəticəsində yüzlərlə kəndlər, qəsəbələr, yaşayış məntəqələri dağılıb, evlər viran olub. Bu ərazilərdə yaşayan soydaşlarımız - 1 milyona qədər vətəndaş doğma yerlərini tərk edib, qaçqın olub, ağır vəziyyətdə yaşayırlar. Bütün bunlar

respublikanın ictimai-siyasi, mənəvi vəziyyətini gərginləşdirmişdir. Bizim ən əsas vəzifəmiz respublikanı müharibə vəziyyətindən çıxarmaq, işğal olunmuş torpaqların hamısını geri qaytarmaq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü, müstəqil respublikanın sərhədlərinin təhlükəsizliyini təmin etmək, yurd-yuvasından didərgin düşmüş soydaşlarımızı - bacılarımızı, qardaşlarımızı öz doğma yerlərinə qaytarmaqdır.

Əmin ola bilərsiniz ki, bir Prezident kimi mən bu vəzifəni özümün əsas vəzifəm hesab edirəm və bunu yerinə yetirmək üçün bütün Azərbaycan xalqının qüvvələrini səfərbər edib, bütün imkanlardan istifadə edib, bütün səylərimi sərf edib Azərbaycan xalqının istəyinə nail olacağam.

Beş ildən artıq davam edən müharibədən çıxmaq, işğal olunmuş torpaqları geri qaytarmaq, şübhəsiz, asan məsələ deyildir. Cəmiyyətimizdə cürbəcür fikirlər var: buna hansı yollarla nail

olmaq mümkündür? Biz, ümumiyyətlə, sülhsevər mövqe tutaraq, bu vəzifəni birinci növbədə sülh yolu ilə, danışıqlar yolu ilə həll etməyə üstünlük veririk. Bu baxımdan müstəqil Azərbaycan Respublikası diplomatik vasitələrdən səmərəli istifadə etməli, sülh danışıqlarını Azərbaycan Respublikasının mənafe-lərini təmin etmək yolu ilə aparmalı və bu danışıqlar nəticəsində məqsədimizə nail olmalıyıq. Biz Birləşmiş Millətlər Təşkilatının, ATƏM-in, BMT Təhlükəsizlik Şurasının, bu münaqişənin aradan qaldırılmasında iştirak edən böyük dövlətlərin və bütün beynəlxalq təşkilatların imkanlarından səmərəli istifadə edərək, Azərbaycanı müharibə şəraitindən çıxarmaq, işğal olunmuş torpaqlarımızı geri qaytarmaq üçün bundan sonra da səy göstərəcəyik.

Ancaq bununla yanaşı, Azərbaycan Respublikası bir müstəqil dövlət kimi özünü müdafiə etməyə qadir orduya malik olmalıdır. Təəssüf ki, müstəqillik əldə ediləndən sonra keçən dövrdə bu sahədə az iş görülübdür. Lazım gələrsə, sülh yolunda

addımlarımız nəticə verməsə, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin etmək üçün, respublikanı müdafiə etmək üçün qüdrətli bir ordunun yaradılması bizim əsas vəzifəmizdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, beş il ərzində gedən müharibə nəticəsində Azərbaycan xalqı böyük sınaqlardan çıxıb, qələbənin də, uğursuzluğun da nəticələrini görübdür. Bu müharibə bizim üçün böyük faciədir. Eyni zamanda, bu müharibədə Azərbaycan xalqının gücü, qüdrəti, qəhrəmanlığı, müdrikliyi bir daha bütün dünyaya nümayiş etdirildi. Bu müharibədə xalqımız böyük qurbanlar vermişdir. İgid oğullarımız torpaqlarımızı müdafiə edərək qəhrəmancasına həlak olmuş, şəhid olmuşlar. Bu gün, bu təntənəli mərasimdə Azərbaycan torpaqlarını müdafiə edərək, Azərbaycanın suverenliyini qoruyaraq həlak olmuş şəhidlərin xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla yad etməyi rica

edirəm. Allah onlara rəhmət eləsin, qəbirləri nurla dolsun.

Mən bu gün bəyan edirəm ki, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaq, onların xatirəsi qəlbimizdə əbədi yaşayacaq, gənclərimiz və gələcək nəsillər onların qəhrəmanlıqlarından nümunə götürəcəklər. Azərbaycan xalqı öz qamətini düzəldəcək, ayağa qalxacaq, gücünü birləşdirəcək, müasir ordusunu yaradacaq və müstəqil dövlətini, öz ərazisini bundan sonra göz bəbəyi kimi qoruyacaqdır.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri respublikanın dövlət quruculuğunu təşkil etməkdir. Bizim yolumuz aydındır, bunu dəfələrlə bəyan etmişik. Yolumuz demokratiya yoludur. Müstəqil Azərbaycanda demokratik, hüquqi dövlət qurulmalıdır. Azərbaycan dövləti demokratik prinsiplər əsasında fəaliyyət göstərməlidir, öz tarixi ənənələrindən, milli ənənələrindən bəhrələnərək, dünya demokratiyasından, ümumbəşəri dəyərlərdən səmərəli istifadə edərək

demokratik dövlət quruculuğu yolu ilə getməlidir. Bizim yolumuz bu yoldur və mən sizə bir daha söz verirəm ki, biz məhz bu yolla gedəcəyik.

Bu yolla getmək həm tarixi keçmişimizə uyğundur, həm də bir müstəqil dövlət kimi dünya sivilizasiyasına daha yaxından qovuşmaq üçün lazımı şərtidir. Bunun üçün Azərbaycanda bütün imkanlar yaranıb və bundan sonra da yaranacaqdır. Azərbaycanda insan azadlığı, söz azadlığı, din azadlığı, dil azadlığı, vicdan azadlığı – bunların hamısı demokratik, sivilizasiyalı cəmiyyətin yaranmasına imkan verən şərtlərdir. Biz bu şərtlərin bərqərar olmasını təmin edəcəyik. Azərbaycanda çoxpartiyalı cəmiyyət yaranmaqdadır, bir çox partiyalar yaranıb və bundan sonra da yaranacaqdır. Bunların yaranması və inkişaf etməsi üçün Azərbaycan dövləti bütün imkanları təmin edəcəkdir və çoxpartiyalı cəmiyyət, demokratik prinsiplərin bərqərar olduğu cəmiyyət, şübhəsiz, Azərbay-

canın müstəqil bir dövlət kimi inkişafına kömək edəcəkdir.

Çoxpartiyalı cəmiyyətdə müxalifətin də böyük rolu var. Biz müxalifətə bundan sonra da böyük hörmətlə münasibət göstərəcəyik və əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan cəmiyyətində müxalifət mövqeyində olan partiyalar, siyasi qüvvələr konstruktiv əməkdaşlıq mövqeyindən çıxış edəcəklər və bu da Azərbaycanda həqiqi demokratiyanın inkişafı üçün daha geniş imkanlar yaradacaqdır. Bir sözlə, biz Azərbaycanda müxtəlif qüvvələr olmasını təbii bir hal hesab edirik, eyni zamanda dövlət müxalif qüvvələrlə konstruktiv əməkdaşlığa həmişə hazır olduğunu bildirir.

Ancaq müxalifətdə olan qruplar, ayrı-ayrı siyasi təşkilatlar son illərdə istifadə etdikləri qeyri-qanuni, əcaib, demokratiyaya zidd üsullardan, metodlardan əl çəkməlidirlər. Siyasi partiyalar, hərəkatlar Azərbaycanda sərbəst fəaliyyət göstərə bilirlər. Lakin heç bir siyasi partiyanın və ya hərəkatın, ictimai-siyasi

təşkilatın silahlı dəstələri, silahlı qüvvələri ola bilməz! Bu gün mən bunu bütün Azərbaycan vətəndaşları qarşısında tam qətiyyətlə bəyan edirəm. Vaxtilə Azərbaycan Respublikasının ictimai-siyasi həyatında müsbət rol oynamış Xalq Cəbhəsinin çox mənfi təcrübəsi təəssüf ki, Azərbaycanda ayrı-ayrı qeyri-qanuni silahlı dəstələrin yaranmasına və fəaliyyət göstərməsinə səbəb olmuşdur. Güman edirik ki, bütün partiyalar, hərəkatlar, ictimai-siyasi təşkilatlar öz silahlı dəstələrindən imtina edəcəklər. Cəmiyyətimizdə bir silahlı dəstə ola bilər, o da dövlətin silahlı qüvvələridir. Biz hamımız birlikdə qeyri-qanuni silahlı dəstələrin ləğv olunmasına çalışmalıyıq və bu da respublikamızda daxili ictimai-siyasi sabitlik yaranması üçün əsas şərtidir.

Demokratik sivilizasiyalı cəmiyyətdə insan hüquqlarının qorunması dövlətin əsas vəzifələrindən biridir. Əmin ola bilərsiniz ki, bu yüksək vəzifədə mən həmin sahəni daim diqqət

mərkəzində saxlayacağam və insan hüquqlarının qorunması üçün bütün təminatları yaradacağam. Bir sözlə, cəmiyyətimizdə insanın tam azad olması üçün şərait yaradılacaqdır. Bu baxımdan həyatımızın indiki mərhələsində vicdan azadlığı məsələsi də mühüm yer tutur. Xalqımız öz dininə qayıtdı. İslam dini dünyada öz tarixi yerini tutmuşdur. Xalqımızın mənəviyyətinə, elminə, qüdrətinə, zəkasına islam dininin böyük təsiri olmuşdur. Milli ənənələrimiz, mədəniyyətimiz bir çox hallarda islam dini vasitəsilə nəsildən nəsilə keçib, indi böyük milli sərvətimiz kimi bugünkü nəsillərə çatmışdır. Azərbaycanda islam dininə insanların sərbəst etiqad etməsi üçün bütün şərait yaradılmış və bundan sonra da yaradılacaqdır. Güman edirik ki, bizim dinimiz respublikanın bu ağır dövründə vətəndaş həmrəyliyinə, vətəndaş birliyinin yaranması üçün çox böyük fəaliyyət göstərəcəkdir.

Azərbaycan çoxmillətli respublikadır. Bu, respublikanın səciyyəvi cəhətidir. Bunun böyük tarixi var və bu tarixlə, respublikanın bu ictimai-siyasi

mənzərəsi ilə biz fəxr edirik. Respublikamızda bütün vətəndaşlar dini və milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq eyni hüquqa malikdirlər və bundan sonra da bütün vətəndaşların bərabər hüquqla Azərbaycan Respublikasının ictimai-siyasi həyatında iştirak etməsi üçün imkanlar yaradılacaqdır. Bu gün bizim islam dininin, Qafqaz müsəlmanlarının rəhbəri, xristian dininin, yəhudi dininin nümayəndələri məni bu vəzifəyə gəlmək münasibətilə təbrik etdilər. Mən onlara öz minnətdarlığımı bildirirəm və əmin etmək istəyirəm ki, Azərbaycanda bütün millətlərin, bütün dinlərin bərabər hüquqla yaşaması üçün bütün şərait yaradılacaqdır.

Respublikamızın müstəqilliyini möhkəmləndirmək üçün əsas vəzifələrdən biri Azərbaycanın mənafeyini dünya miqyasında müdafiə edə bilən ağıllı, səriştəli xarici siyasətin olmasıdır. Müstəqillik əldə edildikdən sonra xarici siyasət sahəsində təəssüf ki, az iş görülmüşdür.

Qarşıda böyük vəzifələr durur. Bizim xarici siyasətimiz birinci növbədə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini təmin etməyə yönəldilməlidir. Vəzifə dünyanın bütün dövlətləri ilə bərabər hüquqlu, qarşılıqlı surətdə faydalı əlaqələr yaratmaqdan və inkişaf etdirməkdən, bu əlaqələrdən həm Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq mövqelərini möhkəmləndirmək üçün, həm də respublikanın iqtisadiyyatını, elmini, mədəniyyətini inkişaf etdirmək üçün səmərəli istifadə etməkdən ibarətdir. Bizim xarici siyasətimiz sülhsevər siyasətdir, biz heç bir dövlətin suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə toxunmaq məqsədi güdmürük. Lakin, eyni zamanda nəyin bahasına olursa-olsun respublikanın suverenliyini, müstəqilliyini və ərazi bütövlüyünü, xarici siyasət vasitəsilə təmin etməyə çalışacağıq. Güman edirəm ki, bundan sonra görülməsi işlər Azərbaycanın daha geniş tanınmasına şərait yaradacaqdır və respublikamız dünya dövlətləri birliyində öz layiqli yerini tutacaqdır.

Mənim Prezident seçilməyimlə əlaqədar olaraq dünyanın bir çox dövlətlərinin başçıları təbrik məktub-

ları göndərmişlər. Bunları, birinci növbədə, Azərbaycan Respublikasının müstəqililiyinə, dünya birliyində tutduğu yerə verilən qiymət kimi qəbul edirəm. Təbrik məktubları göndərmiş dövlət başçılarına, xarici ölkələrin bu salonda olan təmsilçilərinə minnətdarlığımı bildirirəm və onları əmin etmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikası bir müstəqil dövlət kimi gələcəkdə bütün bu dövlətlərlə və başqa ölkələrlə səmərəli əlaqələr yaratmağa və respublikamızı bu ağır vəziyyətdən çıxarmaq üçün onların imkanlarından istifadə etməyə çalışacaqdır. Çox sağ olun, təşəkkür edirəm və eyni zamanda dövlətlərinizin başçılarına və xalqlarınıza səadət, xoşbəxtlik və bütün işlərinizdə müvəffəqiyyətlər diləyirəm.

Azərbaycan Respublikasının ağır böhran vəziyyətindən çıxması üçün sosial-iqtisadi sahədə böyük işlər görülməlidir. Təsəvvür edin ki, müstəqilliyimizin əldə edilməsi bizim üçün tarixi bir hadisədirsə, iqtisadiyyatımızın belə vəziyyətdə

olması ağır və çətin bir haldır. Təəssüf ki, son illərdə respublikanın böhran vəziyyətində olması iqtisadiyyatın bütün sahələrinə mənfi təsir göstərmişdir.

İqtisadiyyat, demək olar, tamamilə dağılmış və bu da respublika vətəndaşlarının rifahının aşağı düşməsinə gətirib çıxarmışdır. Eyni zamanda qeyd etmək istəyirəm ki, respublikanın böyük iqtisadi-sosial, elmi-texniki potensialı vardır. Azərbaycanın coğrafi-siyasi vəziyyəti, onun təbii sərvətləri, uzun illər boyu yaranmış əsas fondları respublikanı bu ağır böhrandan çıxarmağa imkan verir. Bu baxımdan biz gələcək işimizdə bir tərəfdən yaranmış potensialdan səmərəli istifadə etmək, digər tərəfdən isə yeni iqtisadi islahatlar aparmaq yolu ilə bazar iqtisadiyyatına keçmək istiqamətində hərəkət etməliyik.

Bu yol çətin, ağır yoldur. On illər boyu yaranmış iqtisadi sosial sistemdən sərbəst iqtisadiyyat sisteminə keçmək böyük çətinliklərlə bağlıdır. Bu sahədə son illərdə buraxılan səhvlər vəziyyəti daha da

gərginləşdirmişdir. Ancaq biz bu yolla getməliyik, başqa yol yoxdur. Bu iş Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatına, ənənələrinə uyğun olaraq təşkil edilməlidir. Bu yola keçərkən əlimizdə olan iqtisadi potensialdan səmərəli istifadə etməliyik, onun bundan sonra dağılmasına yol verməməliyik. Çalışmalıyıq ki, bu potensial bütün Azərbaycan xalqının sərvəti kimi bundan sonra da respublikamızın bütün vətəndaşlarının, bütün təbəqələrin həyat tərzinin yaxşılaşması üçün şərait yaratsın.

Bu sahədə demokratik islahatlar keçirmək, ağıllı hərəkət etmək bizim borcumuzdur və əmin ola bilərsiniz ki, biz bu yolla gedəcəyik. Bununla əlaqədar olaraq mən Azərbaycan Respublikasının Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olmasını xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Respublikada uzun müddət bu barədə müzakirələr getmiş və nəhayət, Azərbaycan Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olmuşdur. Biz əminik ki, Azərbaycanın MDB-yə

daxil olması respublikanın iqtisadiyyatının inkişaf etməsi üçün yaxşı şərait yaradacaq və biz bu imkanlardan səmərəli istifadə etməliyik.

Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycanın MDB-yə daxil olmasını təhlükəli bir hal kimi qələmə verməyə çalışırlar. Bu, səhv fikirdir. Azərbaycan MDB-də öz müstəqilliyini daim qoruyacaq və MDB-də iştirak etmək Azərbaycanın müstəqilliyinə qətiyyənlə xələl gətirməyəcəkdir. Azərbaycan müstəqil bir dövlət kimi demokratik yolla gedəcək, beynəlxalq demokratiya normalarına riayət edəcəkdir. Azərbaycanda kommunist ideologiyası, kommunist rejimi bir daha bərpa olmayacaqdır. Güman edirəm ki, Azərbaycan vətəndaşlarının əksəriyyətinin də fikri belədir. Azərbaycan Respublikası bundan sonra heç vaxt başqa bir dövlətin tərkibinə daxil olmayacaq, başqa bir dövlətin tabeliyinə düşməyəcək, öz müstəqilliyini daim qoruyacaqdır.

Bizim daxili siyasətimiz, xarici siyasətimiz dünya demokratiyasının açdığı yolla, demokratik prinsiplər

əsasında gedəcəkdir. Biz Azərbaycanın daxilində demokratik prinsipləri bərqərar edərək respublikanın xarici siyasətində Azərbaycanın müstəqilliyini daim qoruyacağıq. Mən bir Prezident kimi, xalqım qarşısında öz fikirlərimi açıq bəyan edir və əmin etmək istəyirəm ki, bu fikirlərə, bu prinsiplərə daim sadıq olacağam.

Əziz və hörmətli həmvətənlər!

Bu gün mənim üçün tarixi, əlamətdar bir gündür. Mənə göstərilən bu böyük etimada görə Azərbaycan vətəndaşlarına, Azərbaycan xalqına bir daha dərin minnətdarlığımı, hörmətimi, məhəbbətimi bildirir və əmin etmək istəyirəm ki, həyatımın sonuna qədər xalqıma sədaqətlə xidmət edəcək və bütün fəaliyyətimi Azərbaycan Respublikasının gələcək inkişafına sərf edəcəyəm.

Əlimi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına basaraq and içirəm ki, biliyimi, təcrübəmi, qüvvəmi Azərbaycan xalqının,

Azərbaycan Respublikasının rifahına həsr edəcəyəm.

And içirəm ki, Prezident vəzifəsini ali məqsədlər, amallar naminə yerinə yetirəcək, Azərbaycan Respublikasının tam müstəqilliyini, suverenliyini, ərazi bütövlüyünü təmin etmək üçün əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm.

And içirəm ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunlarının həyata keçirilməsinin təminatçısı olacaq, milliyyətindən, dini etiqadından və siyasi əqidəsindən asılı olmayaraq Azərbaycan vətəndaşlarının hüquqlarının və azadlıqlarının qorunmasının, müdafiə edilməsinin təminatçısı olacağam. Azərbaycan Respublikasında azadlığın, demokratik dəyişikliklərin, Azərbaycan Respublikasının demokratik hüquqi dövlət kimi inkişaf etdirilməsinin təminatçısı olacağam.

And içirəm ki, Azərbaycan Respublikasına, Azərbaycan xalqına ləyaqətlə xidmət edəcəyəm, müstəqil dövlətimizin sivilizasiyalı dünya dövlətləri

arasında, dünya birliyində ləyaqətli yer tutmasına çalışacağam.

Əlimi Qurani-Şərifə basaraq and içirəm ki, Azərbaycan xalqının milli və mənəvi ənənələrinə daim sadıq olacaq və bu ənənələrin müstəqil

dövlətimizdə bərqərar olmasını, yaşamasını və inkişaf etməsini təmin edəcəyəm.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər
Əlirza oğlu Əliyevin Andıçmə Mərasimində
nitqi**

18 oktyabr 1998-ci il

Əziz həmvətənlər!

Xanımlar və cənablar!

Hörmətli qonaqlar!

Sizi səmimi qəlbdən salamlayıram, Azərbaycan prezidentinin andıçmə mərasiminə təşrif gətirdiyinizə görə təşəkkür edirəm. Azərbaycan xalqına, vətəndaşlarına məni yenidən Azərbaycan Respublikasının prezidenti seçdiklərinə görə dərin minnətdarlığımı və təşəkkürümü bildirirəm.

Müstəqil Azərbaycanın yenidən prezidenti seçilməyimdən qürur hissi keçirirəm və mənə göstərilən bu etimadı Azərbaycan prezidenti kimi fəaliyyətimə verilən yüksək qiymət kimi dəyərləndirirəm.

İndicə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, müqəddəs kitabımız Qurani-Şərifə əl basaraq sizin qarşınızda, bütün Azərbaycan vətəndaşlarının qarşısında and içdim. Bəyan edirəm ki, mən andıma daim sadıq qalacağam və ömrümün sonuna qədər doğma vətənimiz Azərbaycana, millətimizə, xalqımıza sədaqətlə xidmət edəcəyəm.

Mənim Azərbaycan Respublikasının prezidenti seçilməyim münasibətilə bir çox ölkələrdən dövlət, hökumət başçıları, ictimai-siyasi xadimlər, elm-mədəniyyət xadimləri təbriklər göndərmişlər. Bütün bu təbriklərə görə təşəkkür edirəm.

Azərbaycan prezidentinin andıçmə mərasimində bilavasitə iştirak etmək üçün qonşu ölkələrdən yüksək səviyyəli dövlət nümayəndələri, dövlət başçıları respublikamıza gəlmişlər. Onlar bu gün bizimlə bir yerdədirlər, bu salondadırlar. Xarici

ölkələrin Azərbaycandakı səfirləri, beynəlxalq təşkilatların təmsilçiləri də bizimlə bərabərdirlər. Azərbaycana çoxsaylı qonaqlar gəlmişlər. Azərbaycana gəlmiş bütün qonaqlara deyirəm: Xoş gəlmisiniz, səfa gətirmisiniz.

Mən bunları dostluğumuzun, əməkdaşlığımızın parlaq nümunəsi kimi qiymətləndirirəm. Qafqaz respublikalarının prezidentlərinin, dövlət başçıların, nümayəndə heyətlərinin Azərbaycana gəlməsi və Azərbaycan prezidentinin andıçmə mərasimində bilavasitə iştirak etməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu, Qafqaz xalqlarının birliyinin və həmrəyliyinin parlaq təzahürüdür, "Ümumi Qafqaz evi" ideyasının reallığını göstərir, Qafqaz xalqlarının, respublikalarının sıx əməkdaşlıq etmək əzmində olduğunu nümayiş etdirir, Qafqaz xalqlarının, respublikalarının bir-biri ilə daha da yaxın əlaqədə olmaq istəyini nümayiş etdirir, Qafqazda

sülhü, əmin-amanlığı təmin etmək arzularını ifadə edir.

Qafqazda sülhün yaranması, Qafqazın sülh bölgəsinə çevrilməsi, mövcud olan münaqişələrin aradan qaldırılması bütün Qafqaz xalqlarının, respublikalarının ən ümdə istəyi və arzusudur.

Qafqaz xalqlarının bu gün bir yerdə olması, Qafqaz respublikaları prezidentlərinin Azərbaycanda toplaşması bir daha onu göstərir ki, biz - Qafqaz xalqları, respublikaları sülh, əmin-amanlıq istəyirik və Qafqazı dünyanın ən möhkəm sülh və əmin-amanlıq olan bölgəsinə çevirmək istəyirik. Mən əminəm ki, hamımızın ümumi səylərimizlə biz buna nail olacağıq.

Əziz dostlar!

1991-ci il oktyabr ayının 18-də Azərbaycan Respublikasının Ali Soveti xalqın iradəsini ifadə edərək Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında Konstitusiya aktını qəbul etmişdir və Azərbaycanın müstəqilliyini dünyaya bəyan etmişdir. Bu gün bu tarixi hadisənin yeddinci ildönümüdür. Bu,

Azərbaycanın bayram günüdür. Bu bayram münasibətilə mən Azərbaycan xalqını, bütün vətəndaşlarımızı ürəkdən təbrik edirəm və Azərbaycana, xalqımıza müstəqillik yolunda yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

1993-cü ildə Azərbaycan xalqı mənə hakimiyyətə dəvət etdi, 1993-cü ilin oktyabr ayında Azərbaycanın prezidenti seçdi. Ötən beş ildə Azərbaycan yaşamış, ölkəmizin dövlət müstəqilliyi möhkəmlənmiş və inkişaf etmişdir. Ötən beş ildə Azərbaycan xalqı çətin, mürəkkəb, ağır, eyni zamanda çox şərəfli yol keçmişdir. 1993-cü ildə Azərbaycanda baş vermiş vətəndaş müharibəsinin, o vaxt Azərbaycanın parçalanmasının qarşısı alınmışdır. Sonra Azərbaycanda zor ilə dövlət çevrilişi cəhdlərinin, terror, təxribat aktlarının qarşısı alınmışdır.

1994-cü ildə Ermənistan-Azərbaycan münasibətində atəşkəs yaranmış və bu atəşkəs rejimi davam edir. Bunların nəticəsində Azərbaycanda

ictimai-siyasi sabitlik təmin olunmuşdur. Bunun üçün biz çətin və ağır bir yol keçmişik. O illər Azərbaycanda mövcud olan özbaşınalığa, hərə-mərcliyə, hakimiyyətsizliyə son qoyulmuş, qanunsuz silahlı dəstələr ləğv olunmuş, cinayətkar qruplar zərərsizləşdirilmişlər. İndi respublikamızda ictimai-siyasi sabitlik şəraitində Azərbaycanın vətəndaşları rahat, sərbəst, azad, asudə yaşamaq imkanındadırlar.

Azərbaycan dövlətinin düşünülmüş, ardıcıl, xalqımızın milli mənafelərinə cavab verən daxili və xarici siyasəti həyata keçirilir. Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesi həyata keçirilir. Azərbaycanda müstəqil dövlətin, hakimiyyətin bölgüsünə, demokratik prinsiplərə əsaslanan bütün dövlət təsisatları yaranıb və fəaliyyət göstərirlər. Müstəqil Azərbaycanın ilk demokratik Konstitusiyası qəbul olunmuşdur. Demokratik seçkilər əsasında müstəqil Azərbaycanın ilk parlamenti - Milli Məclisi seçilib və qanunvericilik hakimiyyətinin fəaliyyəti ilə Azərbaycanda çoxsaylı

qanunlar qəbul olunmuşdur. Bunlar hamısı Azərbaycanda müstəqil dövlətin yaşamasını, inkişaf etməsini dünyaya nümayiş etdirir.

Azərbaycanda ordu quruculuğu prosesi ötən illərdə əsas yer tutmuşdur. Bu gün iftixar hissi ilə demək olar ki, ölkəmizdə nizami, peşəkar ordu yaranmışdır və Azərbaycanın suverenliyini, dövlətçiliyini, müstəqilliyini və torpaqlarını qorumağa qadir olan güclü ordusu vardır.

Ötən illər Azərbaycanda demokratiyanın yaranması, dərinləşməsi və inkişaf etməsi illəri olmuşdur. Demokratik prinsiplərin əsasında dövlətin, hökumətin işləri qurulmuş, Azərbaycanın cəmiyyəti formalaşmışdır. Azərbaycanda insan haqlarının qorunması, insan azadlıqlarının təmin edilməsi həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Azərbaycanın vətəndaşları, dinindən, dilindən, milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, eyni

hüquqlara malikdirlər və bu hüquqlardan istədikləri kimi istifadə edə bilirlər.

Azərbaycanda plüralist cəmiyyət yaranmışdır. Mətbuat, söz, fikir azadlığı tamamilə təmin olunmuşdur. Azərbaycanda siyasi partiyalar, ictimai təşkilatlar, müxtəlif qruplar, mətbuat orqanları sərbəst fəaliyyət göstərilir. Vətəndaşların azadlıqları və eyni zamanda hüquqları dövlət tərəfindən qorunur və qorunmaqdadır. Məhz bunların nəticəsində Azərbaycanda ilk demokratik Konstitusiyanın ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilməsi mümkün olmuşdur, Azərbaycanda ilk parlamentin – Milli Məclisin demokratik prinsiplər əsasında seçilməsi mümkün olmuşdur.

1998-ci ildə respublikamızda keçirilmiş prezident seçkiləri müstəqil Azərbaycanın demokratiya yolu ilə getməsini bir daha bütün dünyaya nümayiş etdirdi. Azərbaycanda 1993-cü ildə seçilmiş prezidentin beş il müddətində öz səlahiyyətlərini yerinə yetirə bilməsi və səlahiyyətləri bitən zaman növbəti seçkilərin keçirilməsi

özü-özlüyündə Azərbaycanda demokratiyanın varlığını təsdiq edir və ölkəmizdə demokratiyanın inkişafını göstərir.

Məlumdur ki, Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra ölkəmizdə daxili ictimai-siyasi sabitliyin olmaması nəticəsində və başqa müxtəlif səbəblərdən Azərbaycanın dövlətçiliyi inkişaf edə bilməmişdi. Ötən beş il Azərbaycanda dövlətçiliyin yaranması, inkişaf etməsi illəri olubdur. Azərbaycanda prezident seçkiləri tam demokratik prinsiplər əsasında həyata keçirilmişdir. Azərbaycanda azad, sərbəst, ədalətli seçkilər keçirilmişdir.

Bir çox partiyaların və təşkilatların bu seçkilərdə fəal iştirak etməsi, prezidentliyə altı namizədin olması, seçkiqabağı kampaniyanın tam sərbəst, azad, aşkarlıq şəraitində keçirilməsi, prezidentliyə namizədlərin çox ciddi rəqabət aparması, bunun nəticəsində də prezident seçkilərinin baş tutması, Azərbaycanda seçicilərin indiyə

qədər görünməmiş fəallığı və seçicilərin əksəriyyətinin prezident seçkilərində iştirak etməsi, nəhayət, bütün bunların nəticəsində Azərbaycanda prezident seçkilərinin vaxtında keçirilməsi - bunlar hamısı Azərbaycanda demokratiyanın varlığını və demokratiyanın inkişafı istiqamətində atılan böyük addımların olduğunu göstərir.

Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitliyi təmin etmək üçün dövlət orqanları cinayətkarlıqla mübarizəni gücləndirmişlər. Bu gün məmnuniyyətlə deyə bilərəm ki, bu mübarizə öz müsbət nəticələrini vermişdir. Bir neçə il bundan əvvəl Azərbaycanda mövcud olan mütəşəkkil cinayətkarlar dəstəsi zərərsizləşdirilmiş, ləğv olunmuş, cinayətkarlar cəzalandırılmış və beləliklə də Azərbaycan vətəndaşlarının rahat yaşaması, işləməsi, fəaliyyət göstərməsi üçün lazımi şərait yaradılmışdır. Ancaq bununla yanaşı, biz ötən illərdə Azərbaycanda bir tərəfdən dövlətçiliyi möhkəmləndirərək, qanun-qayda yaradaraq, nizam-intizamın gözlənilməsinə nail

olaraq, eyni zamanda humanistlik siyasətini aparmışdır.

Bugünkü Azərbaycan dövlətinin fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri də humanistlikdir. Məhz bu humanist siyasətin nəticəsində son iki ildə mənim fərmanlarımla 1856 vətəndaş cəza yerlərindən, cəzadan azad olunmuşdur. Cəza çəkən 40 mindən yuxarı adam mənim təşəbbüslə həyata keçirilən amnistiyaların nəticəsində cəza yerlərindən, cəza çəkməkdən azad olunmuşdur. Biz bu siyasətimizi bundan sonra da davam etdirəcəyik. Bəyan edirəm ki, bu yaxın vaxtlarda mən yenə əfv fərmanları verəcəyəm və böyük amnistiya həyata keçirmək üçün yeni təşəbbüs irəli sürəcəyəm.

Azərbaycanda dövlət quruculuğu prosesi iqtisadi quruculuq prosesi ilə yan-yanadır. Azərbaycanda iqtisadiyyatın keçmiş vəziyyəti məlumdur. Sovet İttifaqının dağılması ilə əlaqədar Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsi

dövründə və bununla yanaşı, 1988-ci ildən başlayaraq Ermənistan tərəfindən ölkəmizə edilmiş hərbi təcavüz nəticəsində Azərbaycanın böyük iqtisadi potensialı müəyyən qədər dağıdılmışdır. Azərbaycanda iqtisadiyyat 1980-ci illərin sonundan başlayaraq tənəzzülə uğramışdır. İqtisadiyyatın tənəzzülü 1992-93-cü illərdə ildə 20-25 faizə bərabər olmuşdur.

Aparılan düzgün iqtisadi siyasət nəticəsində biz bu sahədə də vəziyyəti gözəcarpacaq dərəcədə dəyişdirə bilmişik. Bunun əsası isə Azərbaycanda həyatın bütün sahələrinin demokratikləşdirilməsidir. İctimai-siyasi, dövlət quruculuğu sahəsində aparılan islahatlarla, demokratik prinsiplərin tətbiq olunması ilə yanaşı, biz ötən illərdə iqtisadiyyatın demokratikləşdirilməsi, liberallaşdırılması üçün bir çox islahatlar - iqtisadi və sosial sahələrdə islahatlar həyata keçirmişik. Bunların əsasını bizim tutduğumuz strateji yol təşkil edir.

Azərbaycan öz iqtisadiyyatını dünya iqtisadiyyatına uyğun qurur. Ölkəmiz bazar iqtisadiyyatı prin-

siplərini qəbul edibdir. Dünyanın iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrinin əldə etdiyi təcrübələri Azərbaycan reallıqları ilə birləşdirərək respublikamızda bazar iqtisadiyyatını qurub yaratmaq bizim əsas vəzifəmiz olmuşdur. Məmnuniyyətlə bəyan edirəm ki, biz bu sahədə görkəmli nailiyyətlər əldə etmişik.

Azərbaycanın həm Ermənistanla münaqişəsi ilə, həm də daxildə baş vermiş məlum hadisələrlə əlaqədar respublikamız iqtisadi islahatların keçirilməsinə Müstəqil Dövlətlər Birliyinin üzvü olan başqa ölkələrə nisbətən gec başlamışdır. Ancaq buna baxmayaraq, biz qısa bir müddətdə iqtisadi islahatların həyata keçirilməsinə nail olmuşuq və artıq bunun müsbət nəticələrini görürük.

Bu islahatlar demək olar ki, əsasən 1995-ci ilin sonundan, 1996-cı ildən başlayaraq həyata keçirilibdir və bu gün də həyata keçirilir. Bunların nəticəsində artıq 1996-cı ildə biz Azərbaycanda

iqtisadiyyatın tənəzzülünün qarşısını aldıq, iqtisadiyyatı sabitləşdirə və iqtisadiyyatda tədricən inkişafa nail ola bildik.

Biz 1996-cı ildə sabitləşməni əldə etdik, 1997-1998-ci illər isə Azərbaycan iqtisadiyyatında, sənaye, kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalında və ümumi daxili məhsul istehsalında artım, inkişaf illəri olubdur.

Bunların nəticəsində Azərbaycanda ötən iki il müddətində xalqın rifah halının yaxşılaşdırılması, sosial problemlərin həll olunması üçün gözəcarpacaq işlər görülmüş və onların gələcəkdə də görülməsi üçün əsaslar yaranmışdır. Biz Azərbaycanda inflyasiyanın qarşısını ala bildik. 1994-1995-ci illərdə inflyasiya Azərbaycanın iqtisadiyyatını boğurdu. Aparılan iqtisadi islahatlar, iqtisadiyyatın liberallaşdırılması, maliyyə sahəsində həyata keçirilmiş tədbirlər inflyasiyanın qarşısını almağa imkan verdi.

Bilirsiniz ki, son aylar dünyanın bir neçə bölgəsində maliyyə böhranı baş vermişdir. Bu böhran

Rusiyada da öz əksini tapmışdır və Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan başqa ölkələrə də sirayət etmişdir.

Biz Rusiya ilə, Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan başqa ölkələrlə sıx iqtisadi əlaqələr həyata keçiririk. Ona görə də həmin maliyyə böhranı, şübhəsiz, Azərbaycana da təsir edə bilərdi. Ancaq bizim əvvəl apardığımız tədbirlər və bu hadisə ilə əlaqədar həyata keçirdiyimiz tədbirlər bunların qarşısını aldı. Bu gün Azərbaycanda maliyyə vəziyyəti sağlamdır, sabitdir, Azərbaycanın milli valyutası - manat tam sabitdir.

Bizim iqtisadiyyat sahəsində həyata keçirdiyimiz tədbirlər sırasında bir çox ölkələr ilə səmərəli əməkdaşlığımız mühüm yer tutur. Biz ölkəmizi bütün dünya üçün açmışıq. Biz açıq, sərbəst iqtisadiyyat yolu ilə gedən ölkəyik. Bunun əsasında Azərbaycan dünyanın bir neçə böyük neft şirkəti ilə ölkəmizin neft və qaz yataqlarından

müştərək istifadə olunması barədə tarixi əhəmiyyətə malik müqavilələr imzalamışdır. Bu müqavilələr artıq həyata keçirilir. Biz onların əməli nəticəsini görürük. Bunlar və iqtisadiyyat sahəsində apardığımız bütün başqa işlər Azərbaycana xarici sərmayənin sürətlə gəlməsini təmin edibdir.

Azərbaycanda adambaşına gələn sərmayə indi 160 dollar təşkil edir. Bu göstərici Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan ölkələr içərisində ən yüksək göstəricidir. Biz neft və qaz sahəsində dünyanın böyük şirkətləri ilə apardığımız işi təkcə Azərbaycan üçün yox, eyni zamanda bütün Qafqaz üçün, Mərkəzi Asiya üçün, Xəzər dənizi hövzəsi üçün çox əhəmiyyətli bir iş hesab edirik.

Neft və qaz sahəsində imzalanmış müqavilələr əsasında Azərbaycana əldə olan layihələrə görə qarşıdakı 25-30 il müddətində təxminən 45-50 milyard ABŞ dolları həcmində sərmayə qoyulacaqdır. Azərbaycanın bu müqavilələrdən götürəcəyi gəlir təxminən 200 milyard dollar dəyərindədir.

Azərbaycanın bu sahədə gördüyü işlər, qeyd etdiyim kimi, Azərbaycan ərazisindən Transqafqaz neft və qaz kəmərinin çəkilməsi və belə bir böyük layihənin həyata keçirilməsi üçün də yaxşı əsas yaradır.

Bunların hamısı Azərbaycanın bu günü üçün və gələcəyi üçün çox əhəmiyyətlidir. Ancaq bizim digər ölkələrlə əməkdaşlığımız iqtisadiyyatın artıq bütün sahələrini əhatə edir. İndi Azərbaycanda xarici ölkələrin 1300-dən çox şirkəti fəaliyyət göstərir.

İqtisadi islahatlar özəlləşdirmə proqramı əsasında geniş həyata keçirilir. Özəlləşdirmə proqramının həyata keçirilməsi öz müsbət nəticəsini verir. Azərbaycanda kiçik və orta müəssisələrin özəlləşdirilməsi sona çatıb, böyük müəssisələrin özəlləşdirilməsi qarşımızda duran vəzifədir.

Azərbaycanda iqtisadi islahatların keçirilməsində torpaq islahatı xüsusi yer tutur.

Biz 1995-ci ilin sonunda çox cəsarətli addımlar atdıq, "Torpaq islahatı haqqında" radikal qanun qəbul etdik və ötən qısa dövr ərzində o qanunu həyata keçiririk. Torpaq islahatı qanunu Azərbaycanda torpağın xüsusi, şəxsi mülkiyyətə verilməsi prinsipi əsasında həyata keçirilir. Biz artıq bunu həyata keçiririk. Bu günə qədər Azərbaycanda şəxsi mülkiyyətə, xüsusi mülkiyyətə veriləcək torpaqların 80 faizi artıq xüsusi mülkiyyətdədir.

Aqrar sektorun heyvandarlıq sahəsi tamamilə özəlləşdirilibdir. Bunların nəticəsində Azərbaycanda kənd təsərrüfatı məhsullarının, ərzaq məhsullarının istehsalı xeyli artıb və güman edirəm ki, yaxın zamanlarda Azərbaycan ərzaq məhsulları ilə özünü təmin etməyə nail olacaqdır.

Mən dünən Moskva televiziyası ilə Qırğızıstanda torpağın şəxsi mülkiyyətə verilməsi haqqında referendum keçirilməsi barədə məlumatı dinlədim. Sevindirici haldır. Ancaq biz bunu qəbul etdiyimiz qanunla həyata keçirmişik. Xalq da bizim

qanunu düzgün qəbul edib və həyata keçirir. Məlumdur ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan bir çox ölkələrdə bu məsələ - torpaq islahatı, torpağın xüsusi mülkiyyətə verilməsi məsələsi çox kəskin xarakter daşıyır. Ancaq Azərbaycan nümayiş etdirdi ki, Azərbaycan xalqı həqiqətən mülkiyyətçiliyin yaranmasına, sahibkarlığın yaranmasına və sərbəst iqtisadiyyatın yaranmasına meyillidir və ona görə də bizim qəbul etdiyimiz qanunlar, həyata keçirdiyimiz tədbirlər xalq tərəfindən, vətəndaşlar tərəfindən bəyənilir və onları müvəffəqiyyətlə həyata keçirirlər.

Beləliklə, Azərbaycan ötən beş il müddətində dövlət böhranından, siyasi böhrandan çıxdı. Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitlik təmin olunub və bu proses davam edir. Biz iqtisadiyyatda makro-iqtisadi sabitliyə nail olmuşuq. Bunların hamısı qarşıdakı illərdə

Azərbaycan dövlətinin daha da müvəffəqiyyətlə inkişaf etməsinə əsas yaratmışdır.

Bu nailiyyətlərlə yanaşı, biz həyatımızın bütün sahələrində olan nöqsanları, çatışmazlıqları da görürük və buraxılan səhvləri də bilirik. Onların ölkəmizə nə qədər zərər vurduğunu da yaxşı bilirik. Təəssüf ki, Azərbaycanda hakimiyyət orqanlarında, dövlət orqanlarında, icra orqanlarında hələ öz vəzifələrini layiqincə yerinə yetirə bilməyən şəxslər də var. Vəzifələrindən öz şəxsi mənafları üçün sui-istifadə edənlər, qanunları pozanlar, rüşvətxorluq, korrupsiya ilə məşğul olanlar da var. Azərbaycanda sərbəst iqtisadiyyatın həyata keçirilməsinə mane olan ünsürlər də var. Biz, bir tərəfdən, Azərbaycanda sahibkarlığın inkişaf etməsi uğrunda çalışırıq, sahibkarlar təbəqəsi yaratmaq istəyirik, insanlara mülkiyyətçilik keyfiyyətləri aşılamaq istəyirik və insanların hər birinin öz işi ilə sərbəst, özü istədiyi kimi, məşğul olmasına şərait yaratmaq istəyirik, beləliklə də

sərbəst iqtisadiyyatın, bazar iqtisadiyyatının inkişaf etməsini istəyirik.

Ancaq, təəssüf ki, hakimiyyət orqanlarında bizim bu işlərimizə maneçilik göstərənlər də var. Yerli icra orqanlarında, ayrı-ayrı nazirliklərdə olan qanunsuzluqlar, hüquq-mühafizə orqanlarında olan səhvlər və nöqsanlar bizim bu siyasətimizin və tədbirlərimizin həyata keçirilməsinə mane olur.

Biz yaxşı bilirik ki, aparılan iqtisadi siyasət, həyata keçirilən islahatlar iqtisadiyyatı ümumən inkişaf etdirməklə yanaşı, aztəminatlı təbəqənin vəziyyətinə müəyyən qədər mənfi təsir göstərir. Ona görə də biz islahatlarımızın sosial yönümünə xüsusi fikir veririk və bundan sonra da bu, bizim diqqət mərkəzimizdə olacaqdır. Aztəminatlı insanların həyat tərzini yaxşılaşdırmaq üçün biz səmərəli tədbirlər görəcəyik. İqtisadiyyatın inkişafını nəzərə alaraq, gəlirlərimizi artıraraq, büdcəni inkişaf etdirərək gələcək dövrdə

maaşların artırılmasına nail olacağıq, pensiyaların, müavinətlərin artırılmasına nail olacağıq. Beləliklə, aztəminatlı ailələrə, aztəminatlı təbəqəyə xüsusi diqqət yetirəcəyik. Bu, bizim əsas vəzifələrimizdən biridir.

Bu sahədə xüsusən Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuş torpaqlardan zorla köçürülmüş, yerindən-yurdundan didərgin düşmüş vətəndaşlarımızın vəziyyəti, onların yaşayış şəraiti və maddi vəziyyəti bundan sonra da bizim diqqət mərkəzimizdə olacaqdır. Mən bu gün etiraf etməliyəm ki, bütün görülmüş işlərə, aparılan tədbirlərə baxmayaraq, çadır düşərgələrində yaşayan soydaşlarımızın vəziyyəti ağırdır, çətindir. O çadırlarda yaşayan insanları görən hər bir kəs, bir tərəfdən, dəhşətə gəlir, digər tərəfdən isə bu, xalqımızın dərdə nə qədər dözümlü olduğunu göstərir.

Mən işğal olunmuş torpaqlardan köçürülmüş və qaçqın düşərgələrində yaşayan insanlarla əvvəllər də, xüsusən son aylarda da görüşmüşəm. Çadır düşər-

gələrinin, demək olar, əksəriyyətində oldum. Çadırlarda oldum, insanlarla danışdım, onların vəziyyətini öz gözümlə bir daha gördüm. Həqiqətən, evini-eşiyini, var-yoxunu itirib, yaxınlarını itirib, qanı tökülüb, indi gəlib yayın qızmar vaxtında da, qışın şaxtalı vaxtında da çadırdə yaşamaq böyük dözümlülükdür, böyük qəhrəmanlıqdır.

Ona görə də mən bəyan etmişəm və bu gün bir daha deyirəm ki, əhalinin o təbəqəsinin vəziyyətini işğal olunmuş torpaqlar azad edilən vaxta qədər yaxşılaşdırmaq, yüngülləşdirmək üçün biz əlavə tədbirlər görməliyik. Ancaq bizim tədbirlərlə yanaşı, hakimiyyət orqanlarında işləyən hər bir şəxs, hər bir məsul vəzifəli şəxs, hər bir imkanlı vətəndaş soydaşlarımıza qayğı göstərməlidir. Bu, bizim milli borcumuzdur. Bu, bizim vətəndaşlıq borcumuzdur.

Mən bu gün bəyan edirəm ki, həyatın müxtəlif sahələrində mövcud olan nöqsanların

aradan qaldırılması işi ilə və hakimiyyət orqanlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi işi ilə bundan sonra daha ciddi məşğul olacağıq. Nazirlər Kabinetinin işi təkmilləşdirilməlidir. Nazirliklərin işləri təkmilləşdirilməlidir. Siz bilirsiniz, ancaq bunu bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, son iki il ərzində biz Azərbaycanda respublika icra orqanlarının strukturlarında böyük dəyişikliklər etmişik. Bir çox nazirliklər, dövlət komitələri və baş idarələr, şirkətlər ləğv olunubdur. Onlara məxsus olan müəssisələr, təşkilatlar özəlləşdirilib, ya da özəlləşdirmə prosesindədir. Bizim bu tədbirlərimiz bundan sonra da davam edəcəkdir. Həm nazirliklərin strukturunda dəyişikliklər aparılacaq, həm də Nazirlər Kabinetinin işi təkmilləşdiriləcəkdir.

Biz iqtisadiyyat sahəsində gördüyümüz işlərin hamısını dünya təcrübəsindən istifadə edərək aparırıq. Bu baxımdan biz Beynəlxalq Valyuta Fondu ilə, Dünya Bankı ilə, Avropa Birliyinin iqtisadi komissiyası ilə çox sıx əməkdaşlıq edirik, onların

tövsiyələrindən səmərəli istifadə edirik. Mən bu gün bəyan edirəm ki, bunlar bizə çox fayda gətirir. Məmnunam ki, bizim bu sahədə gördüyümüz işlər, iqtisadiyyatda baş vermiş müsbət dəyişikliklər, iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi və onların nəticələri Beynəlxalq Valyuta Fondu və Dünya Bankı tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. Mən bu əməkdaşlığa görə təşəkkür edirəm və bu gün bəyan edirəm ki, biz bundan sonra da bazar iqtisadiyyatı yolu, iqtisadi islahatlar yolu ilə gedəcəyik, dünya iqtisadiyyatı ilə daha da sıx əməkdaşlıq edəcəyik və dünya iqtisadiyyatının artıq sınaqdan çıxmış təcrübələrindən səmərəli istifadə edəcəyik.

Mən xalq tərəfindən yenidən seçilmiş prezident kimi bəyan edirəm ki, biz Azərbaycanda mövcud vəziyyəti tam obyektiv, düzgün, ədalətli qiymətləndiririk. Əldə olunan nailiyyətləri də görürük, ancaq eyni zamanda çatışmazlıqları, nöqsanları, qüsurları və buraxılan səhvləri də

görürük. Buna görə mən, Azərbaycan prezidenti kimi, qarşıdakı fəaliyyətimdə müsbət meyillərin inkişaf etdirilməsinə nail olmağa və mövcud nöqsanların aradan qaldırılmasına çalışacağam. Güman edirəm ki, biz bunlara nail olacağıq.

Azərbaycan ötən beş ildə sübut etdi və dünyaya nümayiş etdirdi ki, Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurulur, Azərbaycan demokratiya yolu ilə gedir. Bu gün mən bir daha bəyan edirəm ki, bu, bizim strateji yolumuzdur və biz bu yolla ardıcıl olaraq gedəcəyik və bu yoldan heç vaxt dönməyəcəyik.

Demokratik inkişaf yolu, demokratik quruculuq yolu hər bir ölkədə, o cümlədən Azərbaycanda, iqtidar-müxalifət münasibətlərini də özündə əks etdirir. Təbiidir ki, biz demokratiya quraraq, demokratiya yaradaraq, demokratiyanı inkişaf etdirərək, müxalifətin varlığını və mövcudluğunu dərk edirik. Onsuz demokratiya ola bilməz. Ona görə də mən gələcək fəaliyyətimdə iqtidar-müxalifət

münasibətlərinin tənzimlənməsini arzu edirəm və onların dünya təcrübəsindən istifadə edərək daha sağlam səviyyəyə çatdırılmasını arzu edirəm. Biz iqtidar-müxalifətin varlığını dərk edirik və Azərbaycanda bu amilin reallığını və gələcəkdə də var olacağını tamamilə dərk edirik.

Ona görə də bütün müxalifət qüvvələri ilə qarşılıqlı anlaşıma, lazım olan danışıqların aparılması üçün bizim iqtidarın qapısı həmişə açıqdır. Mən ümid edirəm ki, artıq biz beş illik bir mərhələ keçəndən sonra, Azərbaycanda dövlətçilik prinsipləri möhkəmlənəndən sonra və nəhayət, Azərbaycanda oktyabr ayının 11-də ədalətli, sərbəst, azad şəkildə prezident seçkiləri keçiriləndən sonra bizim iqtidar-müxalifət münasibətlərini tənzimləmək imkanlarımız daha da çoxdur. Hər bir danışığa, hər bir dialoqa Azərbaycan prezidenti və Azərbaycan iqtidarı hazırdır. Güman edirəm ki, müxalifət düşərgəsində olan qüvvələr də Azərbaycanın

milli mənafeyini hər şeydən üstün tutmalıdır, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini hər şeydən üstün tutmalıdır, Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi yaşamasını və inkişaf etməsini hər şeydən üstün tutmalıdır və bu prinsiplərə əsasən, buna söykənərək biz bundan sonra əməkdaşlıq edə bilərik.

Azərbaycan ötən beş il müddətində ardıcıl, düşünülmüş xarici siyasət aparmışdır. Bizim xarici siyasətimiz uğurlu olmuş və öz müsbət nəticələrini vermişdir. Məhz bunların nəticəsində ötən beş il müddətində dünyanın bir çox ölkələri ilə, o cümlədən inkişaf etmiş ölkələri ilə, aparıcı ölkələri ilə Azərbaycan arasında sıx əməkdaşlıq əlaqələri yaranmışdır. Azərbaycandan bu ölkələrə çoxsaylı rəsmi səfərlər edilib, Azərbaycana dünyanın bir çox ölkələrindən dövlət, hökumət başçıları, parlament başçıları, yüksək səviyyəli nümayəndə heyətləri gəlmişdir. Ölkələrarası çoxsaylı müqavilələr, sazişlər imzalanıb. Ötən illərdə Azərbaycan bütün

beynəlxalq təşkilatlarda təmsil olunubdur və beynəlxalq təşkilatlarda səmərəli fəaliyyət göstəribdir.

Bütün bunların nəticəsində Azərbaycan dünya birliyində özünə layiq yer tutubdur. Azərbaycan bir müstəqil dövlət kimi, demokratik dövlət kimi, sərbəst, azad iqtisadiyyat yolu ilə gedən bir dövlət kimi dünyada tanınıbdır və dünyanın bir çox ölkələri Azərbaycana çox böyük maraq göstərir və Azərbaycan ilə daha sıx əlaqələr qurmaq haqqında təşəbbüslər irəli sürürlər.

Azərbaycan apardığı xarici siyasətlə Qafqaz bölgəsində də öz xidmətlərini göstərmişdir. TRASEKA proqramının həyata keçirilməsi sahəsində aparılan işlər nəticəsində bu il sentyabr ayının 7-8-də Azərbaycanda tarixi Böyük İpək yolunun bərpası ilə əlaqədar çox mötəbər beynəlxalq konfrans keçirilmişdir. Bu konfransda 32 ölkənin nümayəndələri iştirak etmişlər, o cümlədən 9 ölkəni prezidentlər və hökumət

başçıları təmsil etmişlər. Konfransda 13 beynəlxalq təşkilatın nümayəndələri iştirak etmişlər. Böyük İpək yolu orta əsrlərdə artıq öz fəaliyyətini dayandırdığı dövrdən indiyə qədər ilk dəfə Bakıda, beynəlxalq konfransda tarixi qərarlar qəbul olunmuşdur. Böyük İpək yolunun bərpası ilə əlaqədar Bakı bəyannaməsi və müqavilələr imzalanmışdır. Bu, bizim üçün tarixi hadisədir, eyni zamanda Azərbaycanın Şərq ilə Qərbi, Avropa ilə Asiyanı birləşdirməsi üçün çox gərəkli olduğunu göstərir və Azərbaycanın bu istiqamətdə həyata keçirdiyi fəaliyyətlərinin nəticəsini göstərir.

Biz Avropa qitəsinə daxilik. Amma eyni zamanda Avropa ilə Asiya arasında biz öz ölkəmizdə, öz xalqımızın tarixində, milli mədəniyyətində, tarixi köklərində və mentalitetində Şərqlə Qərbin, Avropa ilə Asiyanın sintezini təşkil edirik. Ona görə də öz tarixi missiyamızı dərk edirik və bunu həyata keçirmək üçün indiyə qədər lazımi işlər görmüşük və hesab edirəm ki, Bakı Beynəlxalq konfransı da bu sahədə çox yüksək qiymətə layiqdir.

Biz bundan sonra da bu istiqamətdə öz fəaliyyətimizi davam etdirəcəyik. Bizim xarici siyasətimizdə tutduğumuz yol bundan sonra da davam edəcəkdir. Azərbaycan sülhpərvər ölkədir. Biz dünyada sülh istəyirik, Qafqazda sülh istəyirik, bölgəmizdə sülh istəyirik, ölkəmizdə sülh istəyirik və buna nail olmağa çalışırıq. Ermənistanın Azərbaycana qarşı 10 il bundan öncə başladığı hərbi təcavüz Ermənistanla Azərbaycan arasında müharibə yaratmışdır, hərbi münaqişə yaratmışdır, eyni zamanda bizim bölgədə, Qafqazda sülhün pozulmasına gətirib çıxarmışdır.

Məlumdur ki, Ermənistanın Azərbaycana qarşı etdiyi təcavüz nəticəsində müəyyən səbəblərdən Azərbaycan ərazisinin 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunubdur. İşğal olunmuş torpaqlardan bir milyondan artıq soydaşımız zorla köçürülüb və onlar ağır şəraitdə yaşayırlar. İşğal olunmuş torpaqlarda Azərbaycanın tarixi abidələri, dini

müqəddəs yerləri, məscidləri, bütün varidatı, bütün iqtisadiyyatı viran olunubdur. Azərbaycana böyük zərbələr dəyibdir, on minlərlə insan şəhid olub, canlarını qurban verib, qanlar tökülübdür. Müharibə nəticəsində on minlərlə insan əlil, şikəst olubdur, Azərbaycanda şəhid ailələrinin böyük bir dəstəsi yaranıbdir. Bunların hamısı birlikdə Ermənistanın Azərbaycana etdiyi təcavüzün nəticəsidir.

Azərbaycan xalqı heç bir ölkəyə qəsd etməyib, heç bir ölkəyə hücum etməyibdir, yalnız öz suverenliyini, öz torpaqlarını qoruyubdur. Azərbaycanın mərd oğulları öz vətəninə, torpaqlarını qoruyarkən şəhid olublar. 1990-cı ildə Sovet hökumətinin Azərbaycana etdiyi təcavüz nəticəsində də Azərbaycanda qan tökülüb, Azərbaycanın günahsız insanları təcavüz nəticəsində şəhid olublar.

Mən bu gün andiçmə mərasimində Azərbaycanın müstəqilliyi, suverenliyi, torpaqlarının müdafiəsi uğrunda şəhid olanların hamısının xatirəsi

qarşısında baş əyirəm və onların xatirəsini yad etmək üçün bir dəqiqə sükut etməyi rica edirəm.

Allah bütün şəhidlərə rəhmət etsin.

Bütün bu itkilərə, bütün bu yaralara baxmayaraq, Azərbaycan dövləti Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsini sülh yolu ilə həll etməyə çalışır. 1994-cü ilin may ayında atəşkəs haqqında saziş imzalanıbdır. Ötən dörd ildən artıq bir zamanda biz atəşkəs sazişinə sadıq olmuşuq və sülh danışıqları aparırıq. Ötən dövrdə aparılan danışıqlar və görülmə işlər məsələnin sülh yolu ilə həll olunmasına əsas yaradır və bizə bu yolda inam yaradır. Bu məsələlərin sülh yolu ilə həll edilməsi ilə ATƏT, onun təşkil etdiyi Minsk qrupu məşğul olur. İndi Minsk qrupuna üç böyük dövlət - Rusiya, Amerika Birləşmiş Ştatları və Fransa başçılıq edirlər. ATƏT-in Minsk qrupunun gördüyü işləri mən bu gün qiymətləndirirəm və xüsusən 1994-cü ildə ATƏT-in Budapeşt zirvə görüşündə və 1996-cı ildə

ATƏT-in Lissabon zirvə görüşündə qəbul olunmuş qərarları və bəyanatları yüksək qiymətləndirirəm. Biz ATƏT-in Minsk qrupu həmsədrlərinin 1997-ci ilin ikinci yarısında və 1998-ci ilin əvvəlində verdikləri təklifləri də qəbul etmişik və onların əsasında sülh danışıqlarını başa çatdırmağa hazırıq. Bu gün mən bir daha bəyan edirəm ki, Azərbaycan dövləti Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə həll olunmasına üstünlük verir. Biz ATƏT-in Minsk qrupuna, onun həmsədrlərinə inanırıq, onlarla indiyə qədər əməkdaşlıq etdiyimiz kimi, bundan sonra da əməkdaşlıq etməyə hazırıq.

Ancaq dünya bilməlidir, hamı bilməlidir və ATƏT, onun Minsk qrupu da bilməlidir ki, məsələnin sülh yolu ilə həll olunması Azərbaycanın ərazi bütövlüyü prinsipinə söykənməlidir. Biz heç vaxt heç bir qonşu ölkənin torpağına qəsd etməmişik və bu gün də qəsd etmirik. Heç kəsin torpağına göz dikməmişik. Biz Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edən zaman Birləşmiş Millətlər Təşkilatı

tərəfindən tanınmış, Azərbaycanın dövlət sərhədləri çərçivəsində olan müstəqil Azərbaycanın tam bütövlüyünü müdafiə edirik və bundan sonra da müdafiə edəcəyik.

Dağlıq Qarabağ probleminin, Ermənistan-Azərbaycan münasibətinin həlli məhz bu çərçivədə ola bilər. Biz torpağımızın hansısa bir hissəsini heç vaxt heç bir ölkəyə verə bilmərik. Azərbaycanın sərhədlərinin bütövlüyü, ərazi bütövlüyü bizim üçün müqəddəsdir. Biz bu müqəddəs məqsədlərə nail olmaq üçün bundan sonra da çalışacağıq və bütün vasitələrdən istifadə edib Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa-sına nail olacağıq.

Əziz dostlar, əziz həmvətənlər!

Biz müstəqil Azərbaycanın inkişafının yeni mərhələsinə qədəm qoyuruq. Qarşımızda böyük vəzifələr var. Biz XXI əsrə doğru gedirik. XX əsr Azərbaycan xalqının tarixində xüsusi yer tutur. XX əsrdə Azərbaycan böyük çətinliklərdən

keçibdir. 1918-ci ildə dövlət müstəqilliyini əldə edib, sonra isə itiribdir. 70 il totalitar rejim, kommunist rejimi altında yaşayıbdır.

Dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra Azərbaycanın həyatı ağır yol keçibdir. On il bundan öncə Ermənistanın etdiyi hərbi təcavüz Azərbaycanın həyatını, insanların yaşayışını gərginləşdirib və Azərbaycanın inkişafı üçün çox çətinliklər yaradıbdır. Ancaq bunlara baxmayaraq, biz gələcəyə nikbinliklə baxırıq. Mən Azərbaycanın gələcəyini çox gözəl görürəm. Bizim bu gün gördüyümüz işlər və həyata keçirdiyimiz tədbirlər Azərbaycanın ardıcıl inkişafını təmin edəcəkdir.

Azərbaycanın gələcəyi gəndlərə məxsusdur. Biz, Azərbaycanın bugünkü gənc nəsl, Azərbaycanın gələcək nəsilləri üçün yaxşı bünövrələr qoyur, yaxşı əsaslar yaradıırıq. Ən əhəmiyyətli amil ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın müstəqil dövləti yaranıb, möhkəmlənib, inkişaf edir. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi sarsılmazdır və əbədidir.

Biz XXI əsrə daha da qüdrətli, müstəqil Azərbaycan dövləti çatdırmaq istəyirik. Gələcək nəsillərə daha xoşbəxt həyat yaratmaq istəyirik. Azərbaycanın imkanlarından səmərəli istifadə edib, iqtisadiyyatı inkişaf etdirib Azərbaycan xalqının rifah halını yüksəltmək üçün çalışırıq. Biz bundan sonra da dünya birliyində özümüzə məxsus olan yeri tutmağa, saxlamağa çalışacağıq. Biz dünyanın mütərəqqi dövlətləri, birlikləri ilə bundan sonra da əməkdaşlıq edəcəyik. Azad, sərbəst, demokratik ölkə kimi Azərbaycan inkişaf edəcək və Avropa ilə Asiyanın qovuşduğu bir yerdə öz tarixi xidmətlərini göstərəcəkdir.

Əziz həmvətənlər, siz əmin ola bilərsiniz ki, mən bu ağır və məsuliyyətli vəzifələrimi dərk edirəm və sizin mənə göstərdiyiniz etimadın

mənim üçün nə qədər əziz olduğunu xahiş edirəm, biləsiniz. Mən bu etimada yüksək məsuliyyət hissi ilə yanaşıram. Sizi əmin edirəm ki, bütün varlığım ilə etimadı doğrultmağa çalışacağam və gələcək illərdə Azərbaycanın sürətlə inkişaf etməsinə nail olacağam.

Eşq olsun Azərbaycan xalqına! Yaşasın demokratik, qüdrətli, müstəqil Azərbaycan!

Azərbaycan Xalqına Müraciət

1 oktyabr 2003-cü il

Əziz həmvətənlər, hörmətli Azərbaycan vətəndaşları!

Bu günlərdə mənim Azərbaycan Respublikasına bütövlükdə rəhbərliyimin 34, müstəqil Azərbaycan dövlətinə Prezident kimi rəhbərliyimin isə 10 ili tamam olur. Bu illərdə istər bir azərbaycanlı, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, istərsə də onun rəhbəri, Prezident kimi mənim həyat amalım yalnız Sizə - bütün varlığım qədər sevdiyim Azərbaycan xalqına, dövlətçiliyimizə, ölkəmizin iqtisadi, siyasi, mədəni inkişafına xidmət olmuşdur. Bu yolda bütün gücümü və iradəmi yalnız müdrik və qədirlən xalqımdan almışam. Ən çətin anlarda, ən mürəkkəb vəziyyətlərdə yalnız və yalnız xalqıma arxalanmışam. Bu da mənə dözümlü, iradə verib və bütün uğurlarımı təmin edib.

Azərbaycan xalqı dünyanın ən qabaqcıl xalqları sırasında öz layiqli yerini tutub. Onun zəngin mədəniyyət xəzinəsinə bəxş etdiyi özünəməxsus töhfələr, sivil dünya dəyərlərinə yiyələnmək qabiliyyəti artıq hamıya məlumdur. Azərbaycanlıların öz əməyi, istedadı ilə bütün sahələrdə dünya xalqları ailəsinə getdikcə daha sürətlə inteqrasiya olması indi heç kimi təəccübləndirmir.

Müstəqil dövlətimiz bu gün dünya ölkələrinin ən qabaqcıl təcrübələrindən və dəyərlərindən bəhrələnərək inkişaf edir. Demokratik cəmiyyət, hüquqi dövlət, insan və vətəndaş haqlarının aliliyi, siyasi plüralizm prinsiplərini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Avropanın və dünyanın ən qabaqcıl, qüdrətli dövlətləri ilə çiyin-çiyinə fəaliyyət göstərir. Ölkəmiz beynəlxalq aləmdə öz layiqli yerini tutub. İndi dünyanın, regionun və bizi əhatə edən xarici aləmin əsas strateji və global məsələləri bizim rəyimiz, mənafelərimiz nəzərə alınmadan həll edilmir. Bizi

tanınırlar, qəbul edirlər və əsas məsələlərdə bizimlə hesablaşırlar.

Azərbaycanın iqtisadi həyatı yenidən qurulur, yüksək dinamizmlə dirçəlir və inkişaf edir. Ölkə iqtisadiyyatına daxili və xarici kapital qoyuluşu ildən-ilə artır, aqrar sahə, yeyinti və yüngül sənayesi modernləşir, iqtisadiyyatda qeyri-neft sektorunun payı yüksəlir, manatın sabitliyi qorunur, valyuta ehtiyatları artır, yeni-yeni yüksək maaşlı iş yerləri açılır. Bütün bunlar 1994-cü ildən başlayaraq həyata keçirilən yeni neft və iqtisadi inkişaf strategiyasının nəticəsidir. Mən əminəm ki, biz belə davam etsək, qarşıdan gələn bir neçə ildə Azərbaycanda nə bir işsiz, nə bir kasıb insana rast gəlinəcəkdir. Maaşlar, təqaüdlər və insanların ümumi gəlirləri yüksələn sürətlə artacaq. Azərbaycan dövləti, iş adamlarımız təkcə ölkəmizdə deyil, xarici aləmdə də ən perspektivli və gəlirli layihələrdə iştirak etmək,

investisiya qoymaq imkanına və gücünə malik olacaqlar.

Dövlətimiz getdikcə öz müdafiə qabiliyyətini artırır, hərbi cəhətdən güclənir. Milli ordumuz qabaqcıl təcrübə və texnologiyalara yiyələnir, gənclərimiz həvəslə xidmətə gedirlər.

Bütün bunlar asan başa gəlməmişdir. Keçən dövrdə biz Sizinlə birlikdə həm daxildən, həm də xaricdən qaynaqlanan nə qədər təhlükəli irticanın, təxribatın və digər antiazərbaycan aksiyalarının qarşısını almışıq, nə qədər çətinliklərə sinə gərmişik. Siz bunları çox yaxşı bilirsiniz.

1988-ci ildən ermənilərin Dağlıq Qarabağda başladıkları avantürist millətçi separatizmin qarşısı Azərbaycan rəhbərliyinin qətiyyətsizliyi üzündən vaxtında alınmadı. 1990-1993-cü illərdə respublikamızda yaranmış siyasi və hakimiyyət böhranından, idarəsizlik və qarmaqarışıqlıqdan istifadə edən Ermənistan ordusu Azərbaycanın torpaqlarını işğal etdi, bir milyondan çox soydaşımızı qaçqın və köçkün

vəziyyətinə saldı. Daxildə ölkə vətəndaşları bir-birinə qarşı silahlı toqquşmaya, qarşıdurmaya təhrik edildi, dövlətimizi və dövlətçiliyimizi məhv etməyə, dağıtmağa nə qədər səylər göstərildi. Biz bütün bunların qarşısını aldıq. Lakin xaos və anarxiya dövründə Azərbaycanın pozulmuş ərazi bütövlüyünü, qaçqın və köçkünlərin öz yurd-yuvasına qaytarılması problemini hələ də həll edə bilməmişik. Mən əminəm ki, biz bu məsələni də mütləq həll edəcəyik.

Buna baxmayaraq, bu illərdə xalqımız və dövlətimiz üçün taleyüklü əhəmiyyət kəsb edən məsələləri həll edə bilmişik.

İlk növbədə dövlətçiliyimizin əsasını təşkil edən ictimai-siyasi sabitliyə nail olmuş, milli birlik və qanunların aliliyinə söykənən vətəndaş cəmiyyətinin təməlini qoymuşuq.

İkincisi, hər bir dövlətin, onun yaşamasının qayəsini təşkil edən ölkə iqtisadiyyatını yenidən qurmuşuq, inkişaf yoluna çıxarmışıq.

Üçüncüsü, Azərbaycan xalqının istək və arzularının ifadəsi olan, özünün bütün müvafiq təsisatlarına malik güclü, demokratik dövlətimizi qura bilmişik, onun müstəqilliyinin dönməzliyini təmin etmişik.

Yalnız milli birliyə, ictimai-siyasi sabitliyə malik, iqtisadiyyatı dinamik inkişaf edən, güclü dövlət təsisatları olan, demokratik və vətəndaş cəmiyyətinə əsaslanan müstəqil dövlətlə hər şeyi, o cümlədən ərazi bütövlüyü və digər məsələləri həll etmək olar. Əminəm ki, bu, məhz belə də olacaq.

Əziz Azərbaycan vətəndaşları, əziz xalqım!

Mən öz mənalı həyatımın düz 60 ilini xalqımın bu günü və sabahı ilə yaşamışam. Bunun son on ili müstəqil Azərbaycan dövlətinə xidmətdə keçib. Bu sahədə görülən işlər Sizə məlumdur, lakin mənim hələ tamamlanmamış çox perspektivli planlarım var. Son vaxtlar səhhətimdə yaranan bəzi problemlər mənə

imkan vermir ki, bütün bu başladığım, nəticələrini aydın gördüyüm işləri tamamlayım. Buna baxmayaraq, 2003-cü ilin 15 oktyabrında keçiriləcək prezident seçkilərində iştirak etmək üçün mənim də namizədliyim irəli sürülüb və qeydiyyatla alınıb. Yüz minlərlə insan seçki kampaniyasına qoşularaq mənim təbliğatımı aparır. Fərsətdən istifadə edərək bu insanlara, namizədliyimi irəli sürən və dəstəkləyən Yeni Azərbaycan Partiyasının bütün üzvlərinə, digər ictimai-siyasi təşkilatların nümayəndələrinə, elm, təhsil və mədəniyyət xadimlərinə, ziyalılara və mənə dəstək verən bütün Azərbaycan xalqına dərin təşəkkürümü bildirirəm. Ümidvaram ki, tezliklə səhhətimi bərpa edərək Vətənə dönəcək, xalqla yenidən birlikdə olacağam. İndi isə öz namizədliyimi İlham Əliyevin xeyrinə geri götürürəm.

Üzümü Sizə - həmvətənlərimə tutaraq, qarşıdan gələn prezident seçkilərində

prezidentliyə namizəd, mənim siyasi varisim, Yeni Azərbaycan Partiyası sədrinin I müavini İlham Əliyevi dəstəkləməyə çağırıram. O, yüksək intellektli, pragmatik düşüncəli, müasir dünya siyasətini və iqtisadiyyatını gözəl bilən, enerjili və təşəbbüskar bir şəxsiyyətdir. Sizi əmin edirəm ki, həm İlham Əliyev, həm də Yeni Azərbaycan Partiyası bundan sonra da xalqımızın ən layiqli övladlarını öz ətrafında sıx birləşdirərək Azərbaycan dövlətinin inkişafı və xalqımızın firavanlığı yolunda çox işlər görəcəklər. İnanıram ki, mənim axıra çatdıra bilmədiyim tələyüklü məsələləri, planları, işləri Sizin köməyiniz və dəstəyinizlə İlham Əliyev başa çatdıra biləcək. Mən ona özüm qədər inanıram və gələcəyinə böyük ümidlər bəsləyirəm.

Dərin hörmətlə,
Heydər Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
1 oktyabr 2003-cü il.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham
Heydər oğlu Əliyevin tərcümeyi-halı***

İlham Heydər oğlu Əliyev 1961-ci il dekabrın 24-də Bakı şəhərində anadan olmuşdur.

1967-1977-ci illərdə Bakı şəhərində orta məktəbdə oxumuşdur.

1977-ci ildə Moskva Dövlət Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutuna (MDBƏİ) daxil olmuşdur.

MDBƏİ-ni bitirdikdən sonra 1982-ci ildə Moskva Dövlət Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutunun aspiranturasına daxil olmuşdur.

1985-ci ildə dissertasiya müdafiə edərək tarix elmləri namizədi dərəcəsi almışdır.

1985-1990-cı illərdə Moskva Dövlət Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutunda müəllim işləmişdir.

1991-1994-cü illərdə özəl biznes sahəsində çalışmışdır. Bir sıra istehsal-kommersiya müəssisələrinə rəhbərlik etmişdir.

1994-cü ildən 2003-cü ilin avqust ayınadək Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin vitse-prezidenti, sonra isə birinci vitse-prezidenti olmuşdur. "Heydər Əliyevin neft strategiyası"nın həyata keçirilməsində fəal iştirak etmişdir.

İki dəfə, 1995-ci və 2000-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçilmişdir. 2003-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Baş naziri vəzifəsinə

---

* Tərcümeyi-hal www.president.az saytından götürülüb.

təyin edilməsi ilə əlaqədar olaraq deputat səlahiyyətlərinə xitam vermişdir.

1997-ci ildən Azərbaycanın Milli Olimpiya Komitəsinin prezidentidir. İdmanın və Olimpiya hərəkatının inkişafında böyük xidmətlərinə görə Beynəlxalq Olimpiya Komitəsinin ali ordeni ilə təltif edilmişdir.

1999-cu ildə hakim Yeni Azərbaycan Partiyası sədrinin müavini, 2001-ci ildə isə sədrin birinci müavini seçilmişdir.

2001-2003-cü illərdə Avropa Şurası Parlament Assambleyasında (AŞPA) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin nümayəndə heyətinin rəhbəri olmuşdur.

2003-cü ilin yanvarında Avropa Şurası Parlament Assambleyası sədrinin müavini, AŞPA-nın Büro üzvü seçilmişdir.

2004-cü ilin aprelində AŞPA-nın fəaliyyətində fəal iştirakına və Avropa ideallarına sdaqətinə görə AŞPA-nın fəxri üzvü diplomu və AŞPA medalı ilə təltif edilmişdir.

2003-cü il aprel 4-də Milli Məclis tərəfindən təsdiq edildikdən sonra Azərbaycan Respublikasının Baş naziri təyin edilmişdir.

2003-cü il oktyabrın 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmişdir. Prezident seçkilərində seçicilərin 76%-dən çoxu İlham Əliyevin lehinə səs vermişdir. 2003-cü il oktyabrın 31-də vəzifəsinin icrasına başlamışdır.

Azərbaycan, rus, ingilis, fransız və türk dillərini
mükəmməl bilir.

Neft sektoruna, iqtisadiyyata və neft sahəsinin
tarixinə dair çoxsaylı elmi əsərlərin müəllifidir.

Evlidir. Üç övladı var.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham
Heydər oğlu Əliyevin Andıçmə Mərasimində
Nitqi**

31 oktyabr 2003-cü il

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Hörmətli qonaqlar!

Azərbaycan Respublikasının prezidenti seçilməyimlə mənə göstərilmiş bu böyük etimada görə Azərbaycan seçicilərinə, Azərbaycan vətəndaşlarına, bütün Azərbaycan xalqına öz dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Mən bu böyük etimadı doğruldacağam, bu vəzifənin öhdəsindən layiqincə gələcəyəm, Heydər Əliyevin siyasətini davam etdirəcəyəm.

Oktyabrın 15-də Azərbaycan xalqı seçki məntəqələrinə gələrək Heydər Əliyev siyasətinə

səs veribdir. Sülhə, əmin-amanlığa, tərəqqiyə, inkişafa, quruculuğa, sabitliyə səs veribdir. Bu siyasətə Azərbaycanda alternativ yoxdur.

Heydər Əliyevin siyasəti Azərbaycana böyük uğurlar gətiribdir. Bütün sahələrdə Azərbaycan inkişaf edir, uğurlar qazanır. Beynəlxalq aləmdə Azərbaycan yüksəlir, uğurlar qazanır. Azərbaycan beynəlxalq aləmdə özünəlayiq yerini tuta bilibdir, Azərbaycanın nüfuzu artıbdir. İndi Azərbaycanla hesablşırlar, Azərbaycana hörmət edirlər. Regionda bütün beynəlxalq, irimiqyaslı layihələr Azərbaycanın iştirakı ilə, onun milli maraqlarının nəzərə alınması ilə həyata keçirilir.

Beynəlxalq təşkilatlarda Azərbaycan çox uğurlu fəaliyyət göstərir, onun nüfuzu artır. Avropa Şurası kimi mötəbər beynəlxalq təşkilat Azərbaycanın təkidi ilə Ermənistanı işğalçı dövlət kimi tanıyıbdır. Bu proses davam edəcəkdir. Azərbaycan beynəlxalq aləmdə, dünya miqyasında daha da möhkəm mövqelərə sahib olacaqdır.

Qonşularımızla münasibətlərimiz çox uğurla inkişaf edir. Həm ikitərəfli münasibətlərimiz güclənir, həm də regional əməkdaşlıq inkişaf edir. Bu gün andıçmə mərasimində iştirak etmək üçün Azərbaycana, Bakıya gəlmiş qonşu dövlətlərin görkəmli dövlət xadimlərinin iştirakı bunu bir daha sübut edir.

Mən bu fürsətdən istifadə edərək, bu gün bizimlə birlikdə mərasimdə iştirak edən Gürcüstan prezidenti cənab Eduard Şevardnadzeni, Rusiya Federal Məclisi Federasiya Şurasının sədri cənab Sergey Mironovu, Türkiyə Cümhuriyyəti baş nazirinin müavini cənab Əbdüllətif Şənəri, İran İslam Respublikasının vitse-prezidenti cənab Seyid Məhəmmədəli Əbtəhini və Ukrayna hökumətinin başçısı cənab Viktor Yanukoviçi salamlayıram.

Azərbaycan hərtərəfli inkişaf edir, iqtisadiyyatı güclənir. Azərbaycanda iqtisadi

islahatlar aparılır. Bu islahatların nəticəsində ölkəmiz qısa müddət ərzində öz iqtisadiyyatının yüksəlişini təmin etmişdir. İqtisadiyyatın ən mühüm göstəricisi - ümumi daxili məhsul son beş il ərzində hər il 10 faiz artır, inflyasiyanın səviyyəsi 2 faiz təşkil edir. Halbuki, on il bundan əvvəl inflyasiyanın səviyyəsi 1600 faiz idi.

Azərbaycanda özəl sektor uğurla inkişaf edir. Çox sevindirici haldır ki, ümumi daxili məhsulun formalaşmasında özəl sektorun payı 70 faiz təşkil edir. Sahibkarlar sinfi yaranır. Genişmiqyaslı özəlləşdirmə proqramı həyata keçirilir. Torpaq islahatı aparılıbdır və torpaq artıq kəndlilərin özəl mülkiyyətinə verilibdir. Bunun nəticəsində kənd təsərrüfatı istehsalı artır. Bütün bunlar onu göstərir ki, Azərbaycanda Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında aparılan iqtisadi islahatlar öz gözəl nəticələrini verməkdədir.

Azərbaycana xarici sərmayə qoyuluşu çox yüksək səviyyədədir və bu proses davam edir. Sizə

deyə bilərəm ki, bütün mənbələrdən qoyulan sərmayələrin həcmi 15 milyard dollar təşkil edir. Adambaşına xarici sərmayənin həcminə görə Azərbaycan keçmiş sovet respublikaları arasında qabaqcıl yerdədir, bəzi Şərqi Avropa dövlətlərini də qabaqlayır.

Amma heç kəsə sirr deyil ki, sərmayələr, xüsusilə xarici sərmayələr sabitlik olan ölkələrə qoyulur. Çünki hər sərmayədar o qədər də risk etmək istəmir. Bu baxımdan da Azərbaycan sərmayə qoyuluşu üçün çox münasib ölkədir. Azərbaycanda son illər ərzində hökm sürən sabitlik, ictimai-siyasi asayiş sərmayələrin cəlb olunması istiqamətində böyük addımlar atmağa imkan veribdir.

Əlbəttə, bizim hamımızın borcudur ki, Azərbaycanda yaranmış bu sabitliyi qoruyaq, saxlayaq, möhkəmləndirək. Əgər Azərbaycanda sabitliyin pozulmasına kim can atırsa, biz buna imkan verməyəcəyik, Azərbaycan xalqının rahat,

təhlükəsiz, sabitlik şəraitində yaşamasını təmin edəcəyik.

Bu sabitlik bizə imkan verəcək ki, gələcəkdə Azərbaycanı daha da sürətlə, hərtərəfli inkişaf etdirək. Bu barədə bizim çoxlu planlarımız vardır. Azərbaycanın hər bir sahəsi inkişaf etməlidir.

Təbii ki, Azərbaycan iqtisadiyyatının əsas istiqaməti onun neft strategiyasının həyata keçirilməsidir. 1994-cü ildə Heydər Əliyev tərəfindən bağlanmış yeni neft strategiyası Azərbaycana böyük uğurlar gətiribdir. "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması ilə bu strategiya artıq 9 ildir ki, həyata keçirilir. Bunun nəticəsində Azərbaycan öz neft-qaz ehtiyatlarını çox səmərəli şəkildə dünya bazarlarına çıxarır. Azərbaycan Xəzər dənizinin özünə məxsus olan sektorunda xarici şirkətlərlə çox uğurlu əməkdaşlıq edir. Azərbaycanın neft sənayesinə on milyard dollar sərmayə qoyulubdur. On minlərlə yeni iş yerləri açılıb, qısa müddət ərzində qazma qurğuları, platformalar, neft kəmərləri, neft terminalları və

ölkəmiz üçün vacib olan digər infrastruktur yaradılıb.

Azərbaycan öz neftini dünya bazarlarına artıq iki kəmərlə vasitəsilə çıxarır. Bakı-Novorossiysk neft kəməri ilə hazırda ildə 2,5 milyon ton neft ixrac olunur. Bakı-Supsa neft kəməri vasitəsilə qərbi istiqamətində ildə 6,7 milyon ton neft ixrac edilir. Hazırda Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri inşa edilir və artıq işlərin 40 faizi görülmüşdür. Artıq bu kəmərin inşasına 1 milyard 200 milyon dollar sərmayə qoyulubdur. Gələn ilin sonunda biz bunun açılışını qeyd edəcəyik.

Azərbaycan böyük qaz ehtiyatları olan "Şahdəniz" yatağında uğurla işləməyə başlayıb. Bakı-Ərzurum qaz kəmərinin tikintisinə vəsait qoyulur və əgər hər şey cədvəl üzrə gedərsə, 2006-cı ildə Azərbaycan qazı Avropa çatdırılacaqdır.

Bütün bu planların, görülən işlərin əsası 1994-cü ildə qoyulubdur. O vaxt çətin və mürəkkəb şərait vardı, Azərbaycan çox riskli bir ölkə sayılırdı. Azərbaycana sərmayənin cəlb edilməsi üçün cənab prezident Heydər Əliyev böyük işlər görmüşdür. Nəhayət, əfsanəni reallığa, gerçəkliyə çevirmişdir.

Neft strategiyasının tərkib hissəsi ondan ibarətdir ki, neftdən əldə olunan gəlirlər Azərbaycan xalqına səmərəli şəkildə xidmət etsin. Bu məqsədlə Azərbaycan Dövlət Neft Fondu yaradılmışdır. Fondun yaradılması Azərbaycanın müasir tarixində çox əlamətdar hadisədir. O bütün beynəlxalq standartlara cavab verən, şəffaf qurumdur. Beynəlxalq maliyyə qurumları onun fəaliyyətini çox yüksək qiymətləndirirlər.

Hazırda neft fondunda 800 milyon dollar vəsait yığılıb. Bu, xalqın vəsaitidir. Buna görə də neft fondunun fəaliyyəti haqqında ictimaiyyətə mütəmadi qaydada məlumat verilir. Hər bir vətəndaş bilməlidir ki, onun ölkəsinin valyuta

ehtiyatları nə qədərdir və necə, hansı istiqamətlərə sərf olunur.

Gələcəkdə Azərbaycan öz iqtisadi potensialını inkişaf etdirdikcə, Azərbaycanda yeni neft yataqları kəşf olunandan sonra, Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri istifadəyə veriləndən sonra, əlbəttə, ölkəmizin imkanları daha da artacaqdır. Hər il Azərbaycana milyardlarla dollar vəsait daxil olacaqdır. Bu vəsaitlə Azərbaycanda bütün sahələrdə quruculuq işləri aparılacaq, sosial problemlərin həlli istiqamətində böyük işlər görülməkdir.

Bilirsiniz ki, neft fondundan ayrılan vəsait, ilk növbədə, Azərbaycanda ən çətin vəziyyətdə yaşayan qaçqın-köçkünlərə, onların həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılması üçün sərf olunur. Cənab prezident Heydər Əliyevin fərmanları ilə bu məqsəd üçün 70 milyon dollar ayrılmışdır və qaçqın-köçkünlərdən ötrü yeni qəsəbələr, şəhərciklər, evlər tikilir. On minlərlə qaçqın və

köçkün artıq çadır düşərgəsindən çıxarılaraq müasir evlərə köçürülüb və bu proses davam etdiriləcəkdir. Biz gələcəkdə də bu məsələyə böyük diqqət göstərəcəyik. Əminəm ki, yaxın gələcəkdə işğaldan əziyyət çəkən bütün qaçqın və köçkünlər müasir şəraitlə təmin olunacaqlar.

Azərbaycanda digər sosial məsələlər də öz həllini tapır. Bilirsiniz ki, bu yaxınlarda cənab prezidentin sərəncamları ilə səhiyyə, təhsil, mədəniyyət işçilərinin və başqalarının əmək haqqı 50 faiz artırılmışdır. Pensiyalar 40 faiz artırılmışdır. Bu bir daha onu göstərir ki, sosial məsələlər prezidentimizin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Bu siyasət bundan sonra da davam etdiriləcəkdir. Ölkənin bütün imkanları buna xidmət edəcəkdir. Təsədüfi deyə ki, gələn ilin büdcəsinin 60 faizi sosial məsələlərə sərf olunacaqdır.

Azərbaycan gələcəkdə çox zəngin və qüdrətli ölkəyə çevriləcəkdir. Neft strategiyasını davam etdirərək,

qısa müddət ərzində ölkəmizi hərtərəfli inkişaf etdirəcəyik.

Xüsusilə, qeyri-neft sektoruna böyük diqqət göstəriləcəkdir. Yeni zavodlar, fabriklər istifadəyə veriləcəkdir. Sahibkarlığın inkişafı üçün tədbirlər planı, Azərbaycanda iqtisadi inkişaf proqramı hazırlanır. Bu çoxsahəli inkişaf proqramı Azərbaycanı qısa müddət ərzində zəngin dövlətə çevirməyə imkan verəcəkdir. Bizdə bütün imkanlar - təbii sərvətlər, insan potensialı və ən önəmlisi, xalqın iradəsi vardır. Biz hamımız birləşərək və bir nöqtəyə vuraraq Azərbaycanı zəngin, qüdrətli dövlətə çevirəcəyik. Azərbaycanda ordu quruculuğu sahəsində də böyük işlər görülmüşdür. Ölkəmizdə güclü ordu yaradılmışdır və bu proses davam edəcəkdir. Bu məsələ daim mənim diqqət mərkəzimdə olacaqdır. Azərbaycanın çox güclü ordusu olmalıdır. O, qarşıda duran bütün məsələləri həll etmək iqtidarında olmalıdır. Əminəm

ki, Azərbaycanın iqtisadi potensialı ordumuzun ən yüksək standartlara cavab verməsinə və qarşıda duran bütün vəzifələri yerinə yetirməsinə imkan verəcəkdir.

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ölkəmiz üçün ən ağır problemdir. Uzun illərdir ki, biz atəşkəs rejimində yaşayıyıq. Təəssüflər olsun ki, bu məsələ ilə bilavasitə məşğul olan ATƏT-in Minsk qrupunun fəaliyyəti hələlik heç bir nəticə vermir. Biz hələ də ümidlərimizi itirmirik. Hələ də ümid edirik ki, həmsədrlər bu məsələ ilə daha ciddi şəkildə, məsuliyyətlə məşğul olacaqlar. Bu məsələ öz həllini tapmalıdır. Bu problem yalnız bir neçə prinsiplər, beynəlxalq hüquq normaları əsasında həll oluna bilər: Azərbaycanın torpaqları işğaldan azad olunmalıdır, bir milyondan artıq qaçqın və köçkün öz doğma yurdlarına qayıtmalıdır, ölkəmizin ərazi bütövlüyü bərpa edilməlidir. Azərbaycan heç vaxt bu vəziyyətlə, torpaqlarının işğal altında qalması ilə barışmayacaqdır. Hamı bilməlidir ki, sülh tərəfdarı

olmağımıza baxmayaraq, müharibənin yenidən başlanmamasını və bu məsələnin sülh yolu ilə həllini istəməyimizə baxmayaraq, bizim səbrimiz də tükənməz deyildir. Azərbaycan öz doğma torpaqlarını, nəyin bahasına olursa-olsun, azad edəcəkdir.

Mən Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyinə inanıram. Öminəm ki, ölkəmiz bundan sonra da inkişaf edəcək, daha da güclənəcəkdir. Azərbaycanda demokratiya daha da inkişaf edəcək, siyasi plüralizm, söz azadlığı təmin olunacaqdır. Ölkəmiz müasir dövlətə çevriləcəkdir. Bütün bunları etmək üçün Azərbaycanda çox işlər görmək lazımdır.

Ancaq bütün bunları həyata keçirmək və Azərbaycanı qüdrətli dövlətə çevirmək üçün ən başlıcası, ölkədə Heydər Əliyevin siyasəti davam etdirilməlidir. Bu gün yüksək kürsüdən çıxış edərkən mən Azərbaycan xalqına söz verirəm ki, bu siyasətə sadıq qalacağam, heç vaxt bu yoldan

dönməyəcəyəm, Heydər Əliyevin siyasətini davam etdirəcəyəm.

Mən bu gün bu yüksək kürsüdən əziz prezidentimiz cənab Heydər Əliyevə müraciət edərək deyirəm: əziz prezident, əsərin olan müasir Azərbaycanı gücləndirəcəyik, zənginləşdirəcəyik, hərtərəfli inkişaf etdirəcəyik, Sizin yolunuzla yeni qələbələrə doğru gedəcəyik.

Yaşasın Azərbaycan xalqının milli lideri, müasir Azərbaycanın qurucusu Heydər Əliyev!

Yaşasın qəhrəman Azərbaycan xalqı!

Yaşasın azad və müstəqil Azərbaycan!

Kitabdakı materiallara dair tarixi arayışlar

***Heydər Əliyevin 15 iyun 1993-cü ildə Milli
Məclisdə çıxışı***

1993-cü il iyunun 4-də Gəncə şəhərində baş vermiş qiyam nəticəsində Azərbaycan Respublikasında ictimai-siyasi vəziyyət gərginləşdi. Qarabağ istiqamətində gedən döyüşlərdə hərbi məğlubiyyətlər, AXC-Müsavət iqtidarının ölkəni idarə edə bilməməsi ilə müşayiət olunan kobud səhvləri, həmçinin yaranmış ağır sosial-iqtisadi gərginlik Azərbaycanı vətəndaş müharibəsi və müstəqilliyini itirmək təhlükəsi ilə üz-üzə qoymuşdu. Məhz belə bir ərafədə xalq yeganə xilaskarını-Heydər Əliyevi yenidən hakimiyyətə dəvət etdi. Heydər Əliyev xalqın təkidli tələbi ilə 1993-cü il iyunun 15-də Azərbaycan Respublikasının Ali Sovetinin (Milli Məclisinin) sədri vəzifəsinə seçildi. Bu tarix Azərbaycan

Respublikasında Qurtuluş Günü kimi qeyd olunur.

***Heydər Əliyevin 10 oktyabr 1993-cü ildə Andiçmə
mərasimində nitqi***

1993-ci il oktyabrın 3-də növbədənkanar Prezident seçkilərində Əliyev Heydər Əlirza oğlu Prezident seçilmişdir. Seçici siyahılarına daxil edilmiş seçicilərin ümumi sayının 97,6 faizi səsvermədə iştirak etmişdir. H.Ə.Əliyevin lehinə seçicilərin 98,8 faizi səs vermişdir. 1993-cü ilin oktyabrın 10-da Müstəqil Azərbaycanın tarixində ilk dəfə olaraq «Respublika» sarayında H.Ə.Əliyevin inauqurasiya mərasimi keçirilmiş və Prezident geniş nitq söyləmişdir.

***Heydər Əliyevin 18 oktyabr 1998-ci ildə
Andiçmə mərasimində nitqi***

1998-ci ilin oktyabrın 11-də Azərbaycan Respublikasında dördüncü dəfə keçirilən prezident

seçkiləri günü seçkilərdə iştirak etmiş seçicilərin 2.556.059 nəfəri və ya 76,11 faizi ölkə prezidentliyinə altı namizəddən biri olan Əliyev Heydər Əlirza oğluna səs vermişdir. Beləliklə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 101-ci maddəsinin ikinci hissəsinə uyğun olaraq H.Ə.Əliyev səsvermədə iştirak etmiş seçicilərin üçdə iki hissəsinin səsini qazanaraq yenidən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmişdir. Oktyabrın 18-də Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi günü Prezidentin andiçmə mərasimi keçirilmişdir.

***2003-cü il oktyabrın 1-də Azərbaycan
Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin
Azərbaycan xalqına müraciəti***

2003-cü il oktyabrın 1-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev xalqa

müraciət edərək səhhətində yaranmış problemlərlə əlaqədar olaraq, seçkilərdə iştirak edə bilməyəcəyini açıqlamış, Azərbaycan xalqının gələcək inkişafı və firavanlığı naminə öz namizədliyini İlham Əliyevin xeyrinə geri götürmüşdür.

***Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham
Əliyevin Andiçmə mərasimində
nitqi
31 oktyabr 2003-cü il***

2003-cü ilin oktyabrın 15-də keçirilmiş Prezident seçkilərində Yeni Azərbaycan Partiyasının vahid namizədi kimi iştirak edən Azərbaycan Respublikasının Baş Naziri, Yeni Azərbaycan Partiyası sədrinin birinci müavini İlham Əliyev seçicilərin böyük əksəriyyətinin 76 faizdən çoxunun etimadını qazanaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmişdir.

**Kitabdakı materiallara ~~Mixail~~ Mixail Qorbaçov
İndekslər**

*Heydər Əlirza oğlu Əliyev –
Azərbaycan xalqının ümummili lideri*

Naxçıvan şəhəri   Azərbaycan
Respublikasının   cənub-qərbində **20 yanvar 1990**
Naxçıvan Muxtar Respublikasının paytaxtı

Müharibə   Söhbət   Almaniyanın   SSRİ-yə
qarşı başladığı müharibədən gedir (1941-1945)

Sankt-Peterburq   Rusiya   **Endəras** şəhərinin
şimal-qərbində yerləşən şəhər

SSRİ Ali Soveti Keçmiş Sovet Sosialist Respub-
likaları İttifaqının ali dövlət hakimiyyəti orqanı

Mixail Qorbaçov - Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası
Mərkəzi Komitəsinin Baş katibi (1985-1990), SSRİ-nin
ilk prezidenti (1990-1991). 1990-cı il 20 yanvar
tarixində Azərbaycana Sovet qoşunlarının yeridilmə-
sinə əmr vermişdir. Bunun nəticəsində yüzlərlə
silahsız və günahsız insan məhv edilmişdir.

20 yanvar 1990-cı il - Azərbaycanın paytaxtı Bakı
şəhərinə və respublikanın bir neçə rayonuna Sovet qo-
şunları yeridildi. Qoşunların yeridilməsi görünməmiş
qəddarlıqla müşayiət olunurdu. 134 nəfər dinc sakin
öldürüldü, 700-ə yaxını yaralandı

Lenin ordeni - Keçmiş SSRİ-nin ali mükafatı.

Qırmızı Ulduz ordeni Keçmiş SSRİ-də vətənin
müharibə və sülh vaxtı müdafiəsi işində xidmətlərə
görə hərbiçilərə verilirdi

Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Keçmiş SSRİ-də fəxri ad. Bu ada xalq təsərrüfatı, elm və mədəniyyətin inkişafında xüsusi xidmətləri olmuş şəxslər layiq görülürdü

***Heydər Əliyevin 15 iyun 1993-cü ildə
Milli Məclisdə çıxışı***

Milli Məclis Azərbaycan Respublikasının ali qanunvericilik orqanı, 1995-ci ilədək Ali Sovet tərkibində üstqurum.

Ali Sovet 1995-ci ilədək Azərbaycan Respublikasının ali qanunvericilik orqanı

Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti 1918-1920-ci illərdə Azərbaycanda milli hökumət

Sovetlər İttifaqı Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı. 1922-ci ildə yaranıb, 1991-ci ildə süqut edib.

Ermənistan 1991-1994-cü illərdə Azərbaycan ərazisinin 20 faizini işğal etmiş həmsərhəd dövlət

İşğal olunmuş torpaqlar Ermənistan-Azərbaycan müharibəsi nəticəsində Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğal etdikləri Dağlıq Qarabağ və onun ətrafındakı 7 rayonun ərazisi (1991-1994)

Gəncə Azərbaycan Respublikasının qərbində yerləşən ikinci iri sənaye şəhəri

Əbülfəz Elçibəy 1992-1993-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti (1938-2000)

Gəncə hadisələri 1993-cü ildə Gəncədə yerləşən hərbi hissənin qiyamı nəticəsində hökumət qoşunlarıyla toqquşma

Surət Hüseynov 1993-cü il Gəncə qiyamının rəhbəri. Sonradan Baş Nazir olub, 1995-ci ildə isə dövlət çevrilişi cəhdinə görə həbs edilib

***Heydər Əliyevin 10 oktyabr 1993-cü ildə
Andiçmə mərasimində nitqi***

Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın cənub-qərbində yerləşən tarixi coğrafi məkan

Şuşa Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində əhəlisinin əksəriyyətini azərbaycanlılar təşkil etmiş rayon. 8 may 1992-ci ildə erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal olunub

Laçın Azərbaycan Respublikasının cənub-qərbində yerləşən rayon. 18 may 1992-ci ildə erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal olunub

Kəlbəcər Azərbaycan Respublikasının qərbində yerləşən rayon. 2 aprel 1993-cü ildə erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal olunub

Ağdam Azərbaycan Respublikasının qərbində yerləşən rayon. 23 iyul 1993-cü ildə erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal olunub

Füzuli Azərbaycan Respublikasının cənubunda yerləşən rayon. 22 avqust 1993-cü ildə erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal olunub

Cəbrayıl Azərbaycan Respublikasının cənubunda yerləşən rayon. 25 avqust 1993-cü ildə erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal olunub

Qubadlı Azərbaycan Respublikasının cənub-qərbində yerləşən rayon. 31 avqust 1993-cü ildə erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal olunub

Xalq Cəbhəsi Azərbaycan Xalq Cəbhəsi - 1988-ci ildə milli-azadlıq hərəkatı dalğasında yaranan siyasi hərəkat

Qafqaz Avropayla Asiyanın sərhədində yerləşən coğrafi ərazi

Qurani-Şərif İslam dininin müqəddəs kitabı

Müstəqil Dövlətlər Birliyi Sovet İttifaqının süqutundan sonra ittifaqa daxil olmuş 12 dövlətin (Rusiya, Azərbaycan, Ukrayna, Belarus, Qazaxıstan, Özbəkistan, Qırğızıstan, Türkmənistan, Tacikistan, Ermənistan, Gürcüstan, Moldova) yaratdığı birlik (1991)

*Heydər Əliyevin 18 oktyabr 1998-ci ildə
Andiçmə mərasimində nitqi*

Dağlıq Qarabağ Problemi 1988-ci ildə erməni separatçılarının Azərbaycan ərazisi olan Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi istiqamətində göstərdikləri fəaliyyət nəticəsində yaradılmış süni problem

Atəşkəs rejimi Azərbaycan-Ermənistan cəbhəsində 1994-cü ilin may ayında hərbi əməliyyatların dayandırılmasına dair əldə edilmiş razılıq

Manat Azərbaycan Respublikasının Milli pul vahidi

Böyük İpək Yolu Avropanı Asiya ilə birləşdirən nəqliyyat dəhlizi

*Heydər Əliyevin 1 oktyabr 2003-cü ildə
Azərbaycan xalqına müraciəti*

İlham Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti (2003-cü ildən)

Yeni Azərbaycan Partiyası Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə 1992-ci ildə yaradılan Azərbaycanda hakim partiya

*İlham Əliyevin 31 oktyabr 2003-cü ildə
Andiçmə mərasimindəki nitqi*

Bakı Azərbaycan Respublikasının paytaxtı

Xəzər dənizi Dünyada ən böyük göl. Avropayla Asiyanın kəsişməsində yerləşir

ATƏT-in Minsk qrupu ATƏT-in 1994-cü il Budapeşt Sammitində Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizamlanması sahəsində fəaliyyət məqsədilə yaradılan beynəlxalq missiya

Eduard Şevardnadze Gürcüstan Respublikasının rəhbəri (1992-1995), Gürcüstan Respublikasının Prezidenti (1995-2003).

Sergey Mironov İlham Əliyevin Andıçmə Mərəsimi anında Rusiya Federasiyası Federal Məclisinin Federasiya Şurasının 2001-ci ildən etibarən sədri.

Əbdüllətif Şənər İlham Əliyevin Andıçmə Mərəsimi anında Türkiyə Respublikasının Baş Nazirinin müavini

Məhəmmədali Əbtəhi İlham Əliyevin Andıçmə Mərəsimi anında İran İslam Respublikasının vitse-prezidenti

Viktor Yanukoviç İlham Əliyevin Andıçmə Mərəsimi anında 21 noyabr 2002-ci ildən etibarən Ukrayna Respublikasının Baş Naziri.

"Əsrin Müqaviləsi" Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda yerləşən karbohidrogen resurslarının işlənilməsinə dair beynəlxalq saziş (20 sentyabr 1994)

Bakı-Novorossiysk
neft kəməri Azərbaycan neftinin Avropa bazarlarına şimal marşrutu ilə nəqli kəməri

Bakı-Supsa
neft kəməri Azərbaycan neftinin Avropa bazarlarına qərb marşrutu ilə nəqli kəməri

Bakı –Tbilisi –Ceyhan

neft kəməri Azərbaycan neftini Avropa bazarlarına nəql edəcək əsas ixrac boru kəməri

Bakı-Tbilisi-Ərzurum

qaz kəməri Azərbaycan qazını Avropa bazarlarına nəql edəcək boru kəməri

Azərbaycan Dövlət

Neft Fondu Neft gəlirlərinin toplanması və təyinatı üzrə xərclənməsi məqsədilə yaradılan struktur

Redaksiya heyəti

Asaf Nadirov (sədr) Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının akademiki

Arif Abbasov Azərbaycan MEA-nın müxbir üzvü, Azərbaycan MEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun direktoru

Çingiz Abdullayev Yazıçı, publisist, hüquq elmləri doktoru

Ceyda Aydede Beynəlxalq İctimaiyyətlə Əlaqələr Assosiasiyasının Prezidenti (2003)

Toxtamış Atəş İstanbul Bilgi Universitetinin professoru

Rafiq Bağirov foto-direktor, Azərbaycan Respublikası Prezident Administrasiyası katibliyinin böyük məsləhətçisi

Vsevolod Boqdanov Rusiya Jurnalistlər İttifaqının sədri, Beynəlxalq Jurnalistlər Konfederasiyasının prezidenti

Henrix Borovik Artyom Borovik adına Fondun Şura sədri

Teymur Bünyadov Azərbaycan MEA-nın akademiki

Asif Hacıyev Bakı Slavyan Universitetinin prorektoru, professor

Əlabbas Qədirov Azərbaycan Respublikasının xalq artisti, Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının bədii rəhbəri və direktoru, Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin professoru

Şenol Demirüz TRT-nin baş direktoru

Bojidar Dimitrov Professor, Bolqarıstan
Parlamentinin deputatı

Jelyu Jeleu 1990-1997-ci illərdə Bolqarıstan
Respublikasının Prezidenti

Andrey Jicev İngiltərə Universitetlərindən biri-
nin aparıcı mühazirəçisi

Conatan Zittreyn Harvard Hüquq
Məktəbinin İnternet və İctimaiyyət üzrə Berkman
Mərkəzinin təsisçisi

Tofiq İsmayılov Memar Sinan Gözəl
Sənətlər Universitetinin Sinema-TV bölməsinin
dekanı, TRT baş müşaviri

Çingiz İsmayılov Bakı Dövlət
Universitetinin professoru, Xəzər Elmi-Tədqiqat
və İnformasiya Mərkəzinin rəhbəri

Vladislav Lambrev "Elido Media" Şirkətinin baş
kompüter mütəxəssisi

Rüstəm Məmmədov Bakı Dövlət Universitetinin
professoru

Xəyyam Mirzəzadə bəstəkar, Azərbaycan
Respublikasının xalq artisti

Verner Münx Sakson-Anhalt Federativ Almaniya
Dövlətinin sabiq baş naziri, professor

Vaqif Mustafayev kinorejissor, Azərbaycan Res-
publikası Mədəniyyət Nazirinin müavini

Sinan Oqan Avrasiya Strateji Araşdırmalar Mərkə-
zinin Departament rəhbəri

Yuri Polyakov "Literaturnaya qazeta"-nın baş redak-
toru

Fikrət Sadıqov Qərb Universitetinin professoru

Tahir Salahov Rusiya Rəssamlıq
Akademiyaşının vitse-prezidenti

Vladimir Ştol “Obozrevatel” jurnalının baş redaktoru

Stansfild Törner Admiral, Mərkəzi
Kəşfiyyat İdarəsinin sabiq direktoru

İrfan Ciftçi İstanbul Universitetinin Beynəlxalq Əlaqələr Fakültəsinin dekanı, professor, şair

Valeri Yevseyev “Veçernyaya Moskva” qəzetinin baş redaktoru.